

Я. МАМОНТОВ

Р

ЕСТУБЛІНА

НА

Кочесах

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

Я. МАМОНТОВ

РЕСПУБЛІКА НА КОЛЕСАХ

(БУЗАНІВСЬКИЙ ЛИЦЕДІЙ)

ТРАГІКОМЕДІЯ НА 12 ОДМІН

НАЦІОНАЛЬНА
ПАРЛАМЕНТСЬКА
БІБЛІОТЕКА
УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

1928

ГЕСА ПРЕМІЙОВАНА НА ВСЕ-
УКРАЇНСЬКОМУ КОНКУРСІ ДО
Х РОКОВИН ЖОВТНЯ

ДІЙОВИЙ ПЕРСОНАЛ

Андрій Кирилович Дудка прапорщик армійський. Великий лицедій. Нащадок славетного лицедійського роду, що походить з давніх-давен і з блиском виступав на арені кожного століття. За революційно-бузанівських обетавин з нього розкішний президент.

Сенька Халчук — чиновник військовий. Екземпляр тієї ж породи, що й Андрій Дудка, тільки нема в нього того розмаху, того «удару», що робить Дудку головним лицедієм. А проте цікавий парнишка.

Фенька — попівна. Анархістка бузанівська. Ненавидить міщанство і вся горить: голова горить, серце горить і все горить. Аж страх бере за ту акторку, що гратиме цю ролю: згорить, сердечна, на попіл.

Пан-отець Гервасій — щирий попик. Молиться за цари, за гетьмана, за що хочете. Дуже милий попик.

Іван Іванович Кудалов — телеграфіст. Великий патріот бузанівський, щирий народолобець і надхнений промовець. Бузанівці — особливо в жіночій частині — дуже високо цінять його шевелюру й ораторський хист.

Кузьма Негода — сторож залізничий. Портартурський герой і георгієвський капалер. Переконений монархіст. Тверезий вигляд його — на думку бузанівців — піщує великі події, наприклад, новий державний устрій. Але це трапляється досить рідко: не більш одного разу на тиждень.

Дядько Максим — звичайнісінький селянин. Колись актори на таких ролях робили квірку, бо публіка страх як любить „хохла дражнить“. Тепер — не те. Глядіть же, товариші актори, не помиліться!

Харитина — жінка Максимона. Хороша тітка: роботяща, побожна, п'ятеро діток має, і ще, може, бог дасть. А вже за чоловіком побивається — то й не сказати як!

Йосип Карпович Печений — колишній писар волосний. Його девіза: завжди за народ! Тому й придбав Йосип Карпович кругленьке черевце і ще кругліший маеточок. Так-так-так...

Соломон Борисович Мерчик — комерсант із буванівської околиці. Постать тако ж небезпечна, як і дядько Максим: там хохлацький штамп і анекдот, а тут єврейський. Стережіться ж, товариші актори! А то перепаде на горіхи від рецензентів і вам, і мені.

Люся Павунок — учителька народня. Чудова паняпочка! І в педагогіці зовсім не винувата. Саме за це вона мені й подобається.

Явдоха — салдатка-самогонщиця. Велика поборниця жіночих прав у Буванівській республіці. Революцію приймав в великою охотою, але з неодмінною умовою: чесно платити за самогін.

Сашко Завірюха — салдат, голова тарнівського ревкому. Нещодавно він виступав на кону без м'яса й крові — з самим кістяком. А говорив, як справжній М. Бухарін! Тепер поволі почав обростати м'ясом і наливатися кров'ю, а гопорить часом так виривно, що аж папір червоніє.

Архип Матвійович — старий льокай панський. Мабуть, дуже поспішалися пани, коли тікали з Буванівки. Инакше не покинули б вони такого вірного слугу. Шкода, дуже шкода.

Оксюша — дочка буванівського лавочника. Усім узяла дівиця: і станом пишним, і обличчям рожевим, і багатством великим... Бути б їй буванівською міністервою та ба: міністер утік.

Можна було б сказати ще кілька слів про Стюпу — веселого секретаря тарнівського ревкому, про солдата - інваліда, обтяженого австрійчатами, про писаря полкового — Федора Королька, про солдатів, солдаток, незможників то - що. Та, мабуть, годі: актори чи скористуються, чи ні, а авторові й без того багато мороки.

Місце — Україна.

Час — 1919 р.

Сюжетний мотив — в оповідання О. Слісаренка („Президент Кислокапустянської республіки“) та з фактичних подій 1918.—19 р.

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

1. СТАНЦІЯ БУЗАНІВКА

Станція Бузанівка. За всіма ознаками вона не раз була стратегічним пунктом у громадянській війні: пробитий дах, побиті вікна, похилилася набік вивіска. Поодзль кілька порожніх вагонів... Тиша й порожнеча. Лише дзвін коло дверей може ще нагадати комусь про час, про рух, про порядок... За розбитими вікнами жалібно скавулить покинутий пес...

Сторож Кузьма, п'яний, виходить на перон. Похитується й мугиче собі під ніс:

Пищить, пищить цар турецький,
Пищить руському царю...

Кузьма (підходить до вікна). Султан! Султан! А, не заціпить тобі! (Дашить собаку по той бік вікна). Виеш, сукин син? А начальник твій де? П'ятами накивав! Покинув станцію, падлець! Один Кузьма на посту стоїть! Як помагається георгієвському кавалеру. Ти розумієш, що таке георгієвський кавалер? За Порт-Артур! Не розумієш, сукин син! А Кузьма кров проливав... За що? За царя, говориш... А де ж той цар? Ех ти, сукин син!.. (Б'є собаку й

повертається до дверей а тією ж самою піснею: „Пиши, пиши цар турецький . . .“ Зупиняється коло дзвінка). Первий дзвоник! На Севастополь! (Дзвонить). Другий дзвоник! На Петербург! (Дзвонить). Третій дзвоник. . . Куди третій? Валяй, куди хочеш! Релівуція! (Дзвонить, як на пожежу).

Хутко виходить телеграфіст Кудалов

Кудалов. Що ти робиш, Кузьма?

Кузьма. Ех, господин Кудалов! Георгієвський кавалер душу одводить! Ви можете понімать? Георгієвський кавалер, сукин син! Портартурський герой, ріж його наліво!

Кудалов. Ех, Кузьма, Кузьма! Коли ти воскреснеш?

Кузьма. Воскреснуть? А хіба я помирав коли-небудь? Хе-хе-хе! Чудака ви, господин Кудалов!

Кудалов. Ти регочешся, а моя душа в сльозах! Ех, народе мій! . . .

Кузьма. От і виходить, що вам би разом з Султаном вिति. От святий хрест, що правда! Хе-хе-хе! . . .

Кудалов. Темний ти, Кузьма, п'яний, віками забитий. . .

Кузьма (ображено). Що? Я—забитий? (Показує на георгієвський хрест). А цього хреста не хочеш понюхати? Го-го! Ви коло мене не дуже! Бо хоч ти й телеграфіст, а я теж за народ можу постоять. . .

На перон вихором виривається Фенька - анархістка, попівна бузанівська

Кузьма. Тю! Ризку попівну чорти несуть! Ну що ж говоріть собі, що хочете, ріж вашу наліво! А Кузьма за народ постоїть... (Мугиче: „Пишить, пишить...“ Одходить).

Фенька. А де ж потяг? Дзвінок був такий... Я думала, тут ціла армія анархістів!

Кудалов. Ах, товаришко Феню! Нікому нема діла до нашого медвежого закутку! Богом забуті, людьми покинуті...

Фенька. Дайте мені спокій з вашим богом! Навіщо ж було дзвонить, коли нема нікого? Та ще як дзвонить!

Кудалов. То Кузьма з п'яних очей.

Фенька. Фу, чорт! А мені серце так затіпалося... Ну, думаю, нарешті, і до Бузанівки докотилося!

Кудалов. Я, Феню, з вами всією душею! Ми ж ще не бачили волі! Наші келехи ще не випиті!

Фенька. Кудалов! Вашу руку! Я певна, що ви теж будете анархістом! Як не сьогодні, то завтра...

Раптом з'являється Люся Пазунок, учителька бузанівська

Люся. У-ій!

Фенька. Ух! Ненавиджу цю кицьку!

Люся. Фенічко! А я сьогодні бачила такий чудовий сон: і ви, Фенічко! І товариш Кудалов! І ще, і ще... Така сила людей!

Кудалов. Я дуже щасливий, панно Люсю, бути з нами хоч би на крилах ваших снів!

Люся. У-ій! Як ви чудово говорите, товаришу Кудалов!

Фенька. Товариші! Мені здається, що в такий історичний момент не до речі компліменти. Ух, ця повітова патока!

Люся (з іронією). А мені здається, люба Фенічко, що ви теж не за горами живете.

Фенька. То, шановна панно, тільки так здається! А справді — я за тисячу миль од вас!

Люся. Он як! Ну що ж — будь ласка! Хоч і за десять тисяч миль! Кланятися не будемо!

Кудалов. Товаришко Феню! Ви ж сами кажете, що в історичний момент.

Фенька. Товаришу Кудалов! Я завжди була лютим ворогом міщанства! І буду! До віку буду!

Люся. Подумаєш анархістка! А де ж і міщанство, як не в попівських закапелках?

Фенька (насувається на Люсю). А до мого походження вам — зась! Зась! Зась!

Кудалов. До діла, товариші! До діла! До діла!

Люся. А чого ж вона чіпляється до мене, як той реп'ях? Хіба я винна, що її заміж не беруть! Фі! До побачення!

Фенька. Чули? Бачили? От вам наша інтелігенція. Ух! Кудалов! Я задихаюся серед цього міщанства! Воно задушить мене! Задушить!

Кудалов (з патосом).

А он, мятежный, ищет бури,

Как будто в бурях есть покой!..

Фенька. Бурі, Кудалов! Бурі! Бурі!

Тимчасом на пероні з'являються Мерчик і дядько Максим
з батоном

Мерчик (до Максима). Цій дівчині треба чоловіка,
а вона бурю кличе.

Максим. Кому що... (Заходить за ріг).

Мерчик. Навіщо буря, товаришко Феню? Карбо-
ванець і без того нічого не вартий! Добридень!

Кудалов. Відкіля це ви?

Фенька. Може, чули які-небудь повини?

Мерчик. Можу вас порадувати, товаришко Феню:
на нашу станцію таки насувається нопа буря!

Фенька. Справді? Де ж вона? Відкіля?

Кудалов. Ви серйозно, Мерчик?

Мерчик. Вибачте: Мерчик — завжди серйозно!
Бачив — як злодій у чужій кешені: шикарно мітин-
гують!

Фенька. Та хто ж вони? За кого?

Мерчик. Люди в салдатських шинелях! А далі
можна не питати! Давай коні, давай сало, борошно...
Он дядько Максим теж бачив.

Максим (виходить). Це ви про тих салдатів?

Кудалов. Де ж ви їх бачили?

Максим. Та верстов за п'ять відси, коло Сули.
Ми бач, там овес купували... Потяг їхній обла-
мався, чи що.

Кудалов. І багато їх?

Мерчик. На товаришку Феню вистачить!

Максим. Їх, може, і небагато, а гармидер — на цілу округу! Та все матір поминають! Хе - хе - хе!..

Фенька. Матір? Анархія — матір порядку! Адже так? Так?

Максим. Та, може, й так. Я не дослухався.

Фенька. Значить — вони! Вони! Вони! Кудалов, хіба ж я не казала: раніш чи пізніш, а революція до Бузанівки докотиться!

Максим. Та що з того? Хіба мало їх котилося й перекотилося через нашу станцію? Бач, як обшарпали! А вам ще подавай! Ех, народ! (Виходить).

Кудалов. Що ж його робити?

Мерчик. Я також думаю — що робити? Добре, якщо це військо цікавиться лише селянськими справами. Ну, а як воно зацікавиться ще єврейським питанням?.. Ні, товаришко Феню, нехай ця революція на вас котиться, а я піду кудись далі.

Писар Печений — біжить, захапався, аж упрів

Печений. Що тут робиться? Добридень! Добридень!

Мерчик. А ви хіба чули що-небудь?

Печений. Так-так-так! Новий закон, кажуть! Нова власть! Дзвонять! Дзвонять!

Мерчик. Ну, новий закон чи буде, чи ні, а що нові побори будуть, то не будь я Соломон Мерчик!

Печений. От-от-от!.. Хлібця подай, сальця подай, а там і курочку, і яєчко... Хе-хе-хе! Революція, голубчику мій, революція!

Фенька. Товариші! Залиште ваші міщанські балачки! Ми мусимо зараз же організувати зустріч!

Печений. Кому? Кому?

Фенька (з пвтосом). Тим, що на своїх знаменах несуть революцію!

Печений. Так - так - так...

Кудалов. Товаришко Феню! Я душею з вами... Тільки наперед узнати б: що воно за люди? Переконатися...

Фенька. Ух, ця міщанська обережність! Ну, ходімо в залю, утворимо комісію.

Печений. От - от - от: комісію! Тепер як що зараз комісію! Комісію!

Кудалов. А Кузьму зараз же послать на Сулу! (Гукає). Кузьма! Кузьма!

Фенька йде до залі. Кудалов і Печений поспішають за нею.

Мерчик. Вони думають, що коли трьох ідіотів зібрати до купи, то буде комісія.

Кузьма (виходить із дверей). Хто тут безпорядок робить? (До Мерчика). Це ти, сукин син?

Мерчик. Чого ти лаєшся, Кузьма? Хіба ти мене в перший раз бачиш? Я ж — Соломон Мерчик!

Кузьма. Салімон — кажеш? А начальник де? А цар де? А Порт - Артур ріж його паліво! — де? Га? Не знаєш, сукин син!.. (Замахується й падає).

Мерчик. Ой - ой - ой! (Нагинається над Кузьмою). Кузьма! Кузьма! (Кузьма п'яно харчить). Революція

котиться! Дивись під колесо попадеш! Ех ти, портартурський герой! (Іде).

Кузьма. Релівуція! Де релівуція?

2. РЕВЕШЕЛОН ПРАПОРЩИКА ДУДКИ

Вузька залізнична колія серед убогих селянських ланів. На ній — потяг: паротяг з трьома-чотирма теплушками. Коло потягу — юрба солдатів. Сонячна далич насичена галасом, лайкою та міцним солдатським дотепом

В одному гурті грають на гармошці, приспівують і пританцьовують:

Ой, хронт наш увесь	В дизертирах состою
розбігається,	та ховаюся.
А Денікін - генерал	Ох, у місті біда
наближається.	конфіскація!
Я по вулицях ходжу,	А по селах -- каравул! —
нагинаюся,	спекуляція.

У другому гурті обмірковують ситуацію:

— Товариші! Я вам кажу, що сьогодні ми не рушимо з цього міста. Тут нам і ночувати!

— Машиніст -- сволоч! Туди його мать!

Будемо валандатися, доки попадемося більшовикам у лапи! А ті знов на фронт! Ех, життя!

— Ей ти, перепльотчик! Дайош Бузанівку!

Накручуй, Гаврило!

Прапорщик Дудка та чиновник Хапчук радяться остеронь (на просценіумі)

Дудка. Кажеш — верстов п'ять - шість?

Хапчук. Не більш! Трьох цигарок не викуриш, як там будеш! Хрест на мені!

Дудка. І велике село?

Хапчук. Саме на наш ешелон! Самогону, сала, салдаток - на всіх вистачить!

Дудка. А ти бував там, чи як?

Хапчук. Бував, Андрюша, бував! Ще за царських часів. Етапами водили. За народ, знаєш, жили вимотували. Хрест на мені!

Дудка. А на яку - небудь власть не наско-чимо?

Хапчук. Чудак ти, Андрюшка! Ну, яка тепер власть по медвежих закутках? Живуть собі люди, як котять. А по церквах ще й досі царя поминають. Хрест на мені!

Дудка. Ну, що ж, була - не - була — покотимо на Бузанівку! Не повезе машиніст — пішки підемо!

Хапчук. Ех, куборнемо, Андрюша! Аж дим закурить! Тільки ти салдатиків, знаєш, того: головки вище! Ти на це майстер! У тебе єсть удар.

Дудка. Можна, можна, Сеню! А харашо було б кур'єром покотить. Ех, матері його чорт!..

Хапчук. Ну, нажимай, Андрюша, нажимай! Ти наш Наполеон.

Дудка (підноситься над юрбою). Товариші! Товариші! Та заціпте ж, сто ножів вашій матері!

Салдати. Заткнись, хлопці!

Прапорщик Дудка говорить!

— Ану, ти, шарамижник, брось!

Дудка. Товариші! Я буду говорити по нашому моменту. Ми — революційний авангард! Ми бували на всіх фронтах! Ми робили революцію! Наші голови котилися з плечей, як кавуни! Наша кров лилася патьоками! Якого ж дідька ми сидимо тут чотири години?

Салдати. А що ж робитимеш? Паров нема!
— Дайош вугілля!

Дудка. Товариші! Хіба ми на те робили революцію, щоб подихати в теплушках? Ви кажете — нема пару, а машиніст нащо? Що то за машиніст, коли в нього машина без пару? Товариші! Ми живемо в історичний момент! Один за всіх і всі за одного! А хто розводить саботаж — тому набити пику! Правильно я говорю, товариші, чи ні?

Салдати. Правильно! Правильно!

— Годі дурака валять з паром!

-- Дайош тридцять верстов на годину!

Дудка. А коли так, то моя резолюція ось яка: тягніть сюди машиніста! Ми йому, сучому синові, покажемо, як нам голови морочити!

Салдати (кидаються до паротягу).

— Тягніть його, хлопці!

— Чого з ним панькатися?

Накресать йому сапатку!

Хапчук. Дать йому бойовий наказ: або рушай або тут тобі й амба! Зараз же засвистить! Хрест на мені!

Салдати (тягнуть машиніста).

— Котись, котись, браток, до Дудки!

Знатимеш, як революцію возить!

По мармизі його, сукиного сина!

Дудка. Сюди, сюди його, саботажника!

Хапчук. Товариші! Рукам волі не давать. Ато не буде ні пару, ні машиніста.

Машиніст. Та що бо ви робите? Який саботаж? Вугілля нема! А сирим паливом не нагрієш...

Дудка. Вугілля нема? А чого ж його в тебе нема? Га? А як миколаївських салдатів возив — тоді було? Га? Кажи мені, саботажна сволоч!

Машиніст (з певною гідністю). Добродію Дудко! Я не знаю, хто ви такий, а я завжди був чесним залізничним працівником. І от ще раз кажу вам: од ваших матюків потяг не рушить з місця! Накажіть вашим салдатам...

Дудка. Мовчать! Я сам знаю, кому й що наказувать! А тобі кажу востаннє: коли ти зараз же не пустиш потягу, то я тебе, сукиного сина, без соли з'їм! З пор-р-рохом змішаю! Розумієш?

Машиніст (подумавши). Розумію.

Дудка. Пустиш потяг?

Машиніст. Пуцу.

Салдати. Ура! Ура!

Дудка. Ну, то-то ж! З Андрієм Дудкою жарти югані! Чули, товариші: зараз покотимо на всіх пазах, їдять його мухи!

Салдати. Ну, як таких не бити?

Жили з них мотать!

Дудка (до Хапчука). Сенька! А ти йди за ним та дивись, щоб він там часу не гаяв. Ну, марш!

Хапчук. Кочуся ковбасою!

Машиніст робить кілька кроків, потім раптом кидається в бік і, пальнувши з револьвера, що духу тікає в поле. Солдати кидаються за ним з криком: „Держи його! Стріль! Стріль!“ і т. ин.

Ще кілька пострілів, галас, метушня

Дудка (несамовито). Догнать його! Р - розірвать його! Р - р - розпотрошить його, сукиного сина!

Хапчук. Доведеться пішака драть!

Солдати. Шукай вітра в полі!

— Ну ж і меткий, сатана!

А ми тепер зовсім маком сіли!

Ні туди Микита, ні сюди Микита!

Дудка. Товариші! Тепер ви сами бачите, що я був правий. Наш машиніст — контр - революціонер, саботажник, сволоч! В історичний момент він покинув революційний авангард! Товариші! Досить потурати всяким зрадникам. Народній терпець увірвався! Треба роздавить гідру! Товариші! Я пропоную: об'явить машиніста поза всяким законом! А паршивий паротяг його, разом з вагонами, кинути — к лихій матері — під одкос! Хай живе революція! Ура!

Солдати. Ура! Ура!

Кидаються до потягу, розганяють його і з галасом перекидають під одкос

Солдати. Тепер гуляй, братва, на всі чотири сторони!

— Ех, яблучко, куди котишся!

Дудка. Стій, товариші! Не розходься! Будемо єдиним фронтом!

Салдати. А в який же бік?

— Чи вперед, чи назад?

Дудка. Товариші! Ні кроку назад! Тут недалеко — Бузанівка: станція і село. Рушаймо на Бузанівку! Нехай дають нам коней! Нехай дають харчів! Защо наша кров лилася? Защо наші голови котились? Правильно я говорю, товариші?

Салдати. Правильно! Правильно!

Набрид кандьор!

— Дайош варене й печене!

Хапчук. Андрюшка! Давай удар!

Дудка. Товариші! (Тонем команди). На Бузанівку! Кроком — руш! Дончук, починай!

З посвистом і співом рушають

3. КОЛИ РЕВОЛЮЦІЯ ДОКОТИЛАСЯ ДО БУЗАНІВКИ

Обстановка першої одміни станція Бузанівка

Далеко — салдатський спів. На пероні — Кудалов, Печений, Фенька (з букетом). Продаль — кілька селян та хлопчаків.

Чекають, виглядають, нервуються

Фенька. Ви ж, Кудалов, не забудьте — і за землю, і за новий режим... По пактах, як вирішила комісія! А над усім обов'язково чорний прапор волі!

Печений. Ні-ні-ні! Кажіть, Іване Івановичу, червоний прапор!.. Так буде певніш, певніш! Ось побачите! Побачите!

Фенька. Ух, ця міщанська роз-рд-хованість!

Кудалов (з папірцем у руках). Товариші! Не турбуйтеся: я вже не раз їх зустрічав! Ось аж папірець потерся... Дайте мені лише настроїться. В історичний момент з'являється надхнення! Ви ж розумієте...

Кузьма (виходить, ще п'яний, на перон в вивіскою). Господин Кудалов! Ви наказували... Ось вивіска! Це та, що за царя висіла...

Кудалов. Ат, чорт! Товариші! Ми ж не вирішили найголовнішого питання: з вивіскою що робити? Станція „Бузанівка“ чи „Бузановка“? Чи, може, „Червона Бузанівка“? У мене всі наготові. Бо тут — не доведи, боже, помилитися — життям заплатиш!

Фенька. Ну, ясно, що „Бузанівка“! Досить національного рабства!

Кудалов. Значить, по-вашому, нехай залишається та, що висить?

Печений. Так-так-так!.. Тільки кінець як-небудь замазати. На всякий випадок. Нехай буде станція „Буза“, а далі — як собі хочете: чи „івка“, чи „овка“! Хе-хе-хе!..

Кузьма. Дозвольте почепить? Цю ж сам государ напечатав! Хіба ж ви не можете понімати: государ-імператор, ріж його наліво!

Фенька. Ух, товариші! Я горю од сорому! Невже ж ви, Йосипе Карповичу, не бачите...

Печений. Бачу, бачу, голубонько! Я за народ, завжди за народ. А тільки на всякий случай, щоб до біди не доскочить. Так - так - так!

Кудалов. Ну, то як же, товариші? Ви ж розумієте, що в такий момент

Кузьма. Не хочете? Ну й начхать! Нехай вона живе в мене... Доки нового царя наставлять... Георгієвський кавалер нікого не боїться! Герой, ріж його наліво! (Одходить з вивіскою).

Фенька. Товаришу Кудалов! Будьте ж ви, нарешті, революціонером! Невже ви боїтеся постраждати за наше національне ім'я?

Кудалов. Товаришко Феню! Я радо піду на смерть і муки.

Печений. От - от - от...

Кудалов. Тільки ж за народ. а не за яку - небудь літеру на вивісці!

Дехто з хлопчаків. Ідуть! Ідуть! Он - он - он!

Салдати! Салдати!

Фенька. Ідуть! Ідуть! Музики б їм! Овацій! Ух, нещасна Бузанівка!

Печений (з острахом). Товариші! А може б ви без мене?

Кудалов. Ні, ні, Йосипе Карповичу! Як же без нас? Ви ж од народу!

Печений. Так - так! Од народу, од народу!..

Фенька. Ну, Кудалов, вашу руку!

Кудалов (перується). А може б з хлібом - сіллю до них?

Фенька. Що ви! Що ви! Хіба це губернатор чи земський начальник? Революційного запалу! Надхнення дайте їм, Кудалов! Ви ж — наш оратор.

Кудалов. Ах, товаришко Феню! Війна родить героїв, а революція — ораторів! Я в цьому не винен.

Печений. О-о! Зупинилися! (Салдятьський спів переривається). П'ятеро йдуть сюди! (Нишком христиться). Господи, помилуй мене, грішного!

Фенька. Ну, товариші, наша воля наближається! Ходімо їй назустріч!

Кудалов. А, може, ще он тих дядьків покликать? Щоб народу густіш...

Фенька (тягне Кудалова за руку). Та йдіть-бо! На біса вам ті дядьки?

Печений. Посувайтесь, посувайтесь, Іване Івановичу! Ви — чоловік молодий... нежонатий...

Кудалов (з патосом). Ну, що ж! Я готовий випити свій келех, будь там отрута чи вино! Ходімо!

Фенька. Ось вони! Ось!

Печений (посувається назад). З рушницями! З бомбами! Господи помилуй! Господи помилуй...

На пероні з'являються: Дудка, Хапчук і ще трое салдатів, озброєних з голови до п'ят

Кудалов (похапцем дивиться на папірець). Мати божа! Поможі і на цей раз! (Оглядається до Печеного). Йосине Карповичу! Куди ж ви? Од народу ж...

Печений. Так - так - так...

Кузьма знов на перозі (без вивіски)

Дудка. Товариші! Ми — революційний авангард!
За нами — тисячі таких, як ми!

Кузьма (руку під козирьок, тоном команди). Становись
у хронт! Р - р - рівняйсь наліво!

Кудалов (розгубився од несподіванки). Товариші...
Одвангарди! Не ображайтеся, будь ласка... Це —
народ наш... темний і п'яний...

Фенька. Ух! Паскудство!

Хапчук. Нічого! Нічого!

Дудка. Де ваш комендант?

Кудалов. Комендант? У нас такого ще не бу-
вало... Вибачте, товариші, ми — народ одсталий...

Дудка. А хто ж тут старший?

Кудалов (оглядається на своїх). Мабуть, я...

Печений. Е - е - е...

Дудка (до Печеного). Що ви кажете?

Печений. Я — нічого, нічого!.. То — вони, вони...

Дудка. А власть яка ж у вас? (Погрозливим тоном).
Може, тут контр - революція ховається? Або біль-
шовики сидять? Га? Кажіть: за кого ви?

Печений. Ми — за народ, за народ!

Хапчук. От і харашо! Ми теж за народ.

Кузьма (сам собі). А мені наплювать, і більш нічого!

Дудка. Ну, коли за народ, то ви мусите напоїть
і накормить революційний авангард. (Жест до свадатін).
Недарма ж їх кров лилася!

Печений. Е-е-е...

Фенька (до Кудалова). Кажіть же ви, йолопе!

Кудалов. Товариші одвангарди! Дозвольте мені вігати вас од щирого серця і од усього громадянства нашого! (Церемонний уклін). Сотні років наша мати-земля лежала під чоботом! Сотні років наш народ ходив у ярмі! Сотні років... Гм...

Печений. Так-так-так...

Кудалов. Сотні років билося серце в наших грудях... Ми вірили, ми чекали... І, нарешті, ми дочекалися: нема над нами деспота-царя! Розбилися наші вікові кайдани! Одверзлися наші закуті уста!

Кузьма (крізь сльози). Господин Кудалов!

Печений (на Кузьму). Пшш!

Кузьма. От кумедія... Аж плакати хочеться...

Кудалов. Товариші одвангарди! В цей історичний момент ви бачите сльози на наших очах; то сльози радості! Ви несете нашій землі волю й щастя! На ваших шаблях кров'ю написано наш новий закон. Ідіть же, ідіть у наш темний забутий край! Нехай ваш прапор... Гм... Нехай ваш чорний прапор...

Печений. Червоний, червоний прапор!

Хапчук (до Печеного). Не перебивайте, дядюшко!

Кудалов. Гм... Нехай ваш одвангардний прапор лопотить над нашими ланами! Нехай під нашим сонцем закриються ваші рани! Одпочинуть ваші революційні руки й ноги! Чолом же вам, лицарі

одвангарди! (Другий уклін). Ненька Бузанівка віки чекала на вас!

Печений. Так-так-так...

Дудка (переглядається в Хвичуком. Товариші! Ми дуже раді. Революційний авангард може тільки дякувати за таку зустріч. Тепер ми бачимо, що не дарма билися на всіх фронтах.

Хапчук (до Дудки). Хороший народ! Хрест на мені!

Фенька. Дорогі товариші! А мені дозвольте вітати вас од бузанівського жіноцтва. (Подав Дудці букет). Знайте, товариші, що в наших грудях не молоко для дітей, а вино для борців за волю!

Печений. Так-так-так...

Фенька. Ми, жіноцтво бузанівське, хочемо разом з вами бути в передових лавах людства! Ми пориваємося до вас з павутини міщанства! Нехай к чортам летять вікові горшки та миски! Анархія — матір порядку! Ми, передове жіноцтво, йдемо за вашим чорним прапором!

Кузьма. Дозвольте георгієвському кавалеру...

Печений (на Кузьму). Тсс! Тсс!

Кузьма. Ех! Не люблю я з бабами патякати... (Одходить).

Дудка (в кокетством). Товаришко мадмазель! Самособою розуміється, що на фронтах мені доводилося не мало зустрічати женщин і навіть кров проливати... А як сказати по правді, то ви теж не з останніх.

Хапчук. Цікава бабьонка, хрест на мені!

Дудка. Я щиро дякую вам і всім дівицям бузанівським за привіт і подарунок. Можна подумать, що це не село, а який-небудь Париж! Дозвольте надіятися ще хоч на одну зустріч з вами?

Фенька. Товаришу! Ось вам моя рука! Мене ніщо не зупинить: ні море сліз, ні гори трупів! Я з вами до кінця!

Дудка (прикладається до ручки). Мерсі, мадмазель!

Кудалов. Дорогі товариші! Народ наш давно прийняв революцію і анархію-матір! А порядку до цього часу нема. Йдіть же, одвангарди, до нашого народу і установіть на нашій землі волю, закон і порядок!

Печений. От-от-от...

Дудка. Порядок установить? Можна!

Печений. Порядок, товариші, перш за все державний порядок!

Дудка. Чудово! Зараз же скликать установчі збори на всю Бузанівку!

Печений. От-от-от.

Дудка. Раз революція, то мусить бути народній президент народня республіка. А все инше чепуха!

Хапчук. Ех, удар!

Фенька. Я давно кажу: все инше — міщанство!

Дудка. А доки зійдеться народ, ми одпочинемо. А ви дайте салдатам чого-небудь пошамать. Ну, товариші, до діла! Андрій Дудка жартів не любить

(До своїх). Сенька й ви, товариші, — марш по провізії! (До Печеного). Ви, товаришу, розкажіть їм, де чого можна добути. На перший раз.

Печений. Е-е-е...

Дудка (в погрозою). Що?

Печений. Йду, йду, йду!...

Хапчук. Покотимо, дядюшко!

Бере під руку Печеного й виходить. Салдати — за ними

Дудка (до Кудялова). А ви, товаришу дорогий, зараз же йдіть скликати установчі збори. Об'явіть усім! Усім! Усім! Бойовим наказом! Ать-два!

Кудалов. Лечу! Лечу на крилах волі! (Біжить).

Дудка. Ну, а з вами, мадмазель, дозвольте прогуляться до вашого папаші. (Руку бубликом).

Фенька (в легким відкванням). Ах! Нарешті я почувую, що революція до Бузанівки докотилася.

(Йдуть)

4. УСТАНОВЧІ ЗБОРИ В СЕЛІ БУЗАНІВЦІ

Селяни йдуть на збори (через просценіум, перед закритою завісою)

Кілька хлопчаків:

1-й. А я вам кажу, що більшовики! Того ж і народ скликають!

2-й. Та не задавайся - бо, Петько! Я сам бачив!

1-й. Ну й що ж? Більшовики! Товариші!

2-й. А воно ні! Товариші, та не ті!

1-й. А ти знаєш: ті чи не ті? Дивись — який розумний!

3-й. Петько, дай йому по пиці!

2-й. Ану, спробуй! Так і перекинешся!

1-й. Овва! (Тиче дулю). А цього не хочеш? (Регіт).

2-й. На!

1-й. На!

Бійка, галас

Дядько Максим із сусідами

1-й сусіда. Ні, куме, що не кажіть, а без царя діло наше не вигорить.

2-й сусіда. Конешно, як по закону, то мусить бути государ. А тільки який же закон, раз революція? Виходить, що тепер роспубліка.

Максим (розпалює люльку). А як на мою думку, то все одно: чи цар, чи роспубліка... Аби земля була наша.

2-й сусіда. А ще й так сказать: бачили ми царів, бачили й гетьманів, а землю присудив нам більшовицький закон. Он воно що!

Максим. То що ж — нехай і більшовицький! Аби тільки порядок. Ато що воно за життя: яка б тобі наволоч не об'явилася — давай і давай! Бодай вам дихати не давало!

1-й сусіда. Та ось побачимо, що ці об'являть. Кажуть, на більшовиків скидаються, тільки щоб і цар був...

Максим (пихкає люлькою). Дивись, як залежалася, і вогонь не бере...

Дід із бабою

Баба. І чого б я плентався? Сидів би коло хати та на сонці грівся! Все одно ж нічого не почувеш!

Дід. Як ти кажеш, голубко?

Баба. Кажу, що дурень ти старий!

Дід. Он що! Дуже старий, кажеш. А так, так: підтоптався, голубко! Підтоптався!

Баба. З тобою набалакаєш!

Дід. Що? Собаки — кажеш?

Баба. Йди вже, йди, пічкуре вошивчій!

Дід. А народу, народу суне, як на яресний ход! Кажуть, присягу приймать будемо. Ти чуєш, голубко, що я кажу? Га?

Баба. Авжеж, аби ти почув!

Дід. Новому цареві присягать будемо! Он що!

Баба. Та йди вже, йди, потороча!

Явдоха з салдатками

1-ша салдатка. Там, кажуть, салдатів, салдатів — як гайворонів налетіло!

Явдоха. Ой, матінко! А я ж тільки сьогодні діжку самогону заварила!

2-га салдатка (з дитиною на руках). Не журися, Явдохо! Цих чорти заберуть, інші наспіють! А на самогон та на салдаток усі вони, босяки, ласі!

1-ша салдатка. Та ні бо! Кажуть, що ці тут і залишаться! Будуть Бузанівці нашій порядок давати. На те ж, бач, і народ скликають.

2-га салдатка. А ти й віриш? Бачили ми їх не раз! Дай, боже, видихать їхній порядок!

Явдоха. Ну, вжеж, стонадцять болячок їхній матері, порядок чи непорядок, а салдаткам поміч нехай дають!

1-ша салдатка. Та нехай тільки про нас забудуть! Та ми їм, сукиним синам, волосся на голові пообриваємо!

Явдоха. Та я їм ту революцію пальцями з лоба видеру!

1-ша салдатка. Та я зараз же на бунт піду!

Печений з кумом

Печений. Ні-ні-ні, куме! Одвангард — і більш нічого! А про більшовиків і слухать не хотять!

Кум. А царя чи там гетьмана все ж таки не поважають?

Печений. Народній президент, кажуть, а все инше — курям на сміх! Так-так-так...

Кум. Ну, коли президент, то це ще нічого. Аби не той босяцький совет! А з президентом ми полагодимо! Хе-хе-хе!...

Печений. Так-так-так!...

Люся Пазунок (теж поспішає на установчі збори. На ходу витягає з торбинки пудру, чепуриться перед дзеркальцем і з радісним хвилюванням наспівує).

Сами набьем мы патроны,
К ружьям привинтим штыки

Сторож Кузьма (йде самотою, похитується й наспівує свою пісню).

Пишить, пишить цар турецький.

Пишить руському царю...

(Раптом зупиняється і кричить). „Ей! Р - р - розступись народ! Георгієвський кавалер ідьоть! Государя-імператора буду наставлять, ріж його наліво!

Імпровізована трибуна. Навколо тиснуться: Фенька, Кудалов, Печений з кумом, Люся Пазунок, Хапчук із салдатами. Далі (я кулісами) — народ бузанівський. Ті, що коло Дудки, яскраво реагують на його промову і підтримують його, чим тільки можуть.

Перед веде Хапчук

Дудка (на трибуні, під чаркою). Так от, товариші-бузанівці! Без довгих балачок! Я — Андрій Дудка! Я бував на всіх фронтах: був на німецькому, на турецькому, на американському... Я своїми руками робив революцію! Я своєю шаблею рубав голови царям та королям! От що значить Андрій Дудка! Ура!

Хапчук і інші. Ура! Ура!

Дудка. Тепер — далі! Ви товариші-селяни! Ви — народ темний і нічого не розуміючий! Ви ніде не бували і нічого не видали! Ми — революційний авангард — докотили до вас революцію! Ми зібрали для вас установчі збори! Нехай же однині буде Бузанівка самостійною і ні від кого незалежною республікою! Нехай вона буде ваша, а ви — наші! Ура!

Хапчук і інші. Ура! Ура!

Дудка. Отже, товариші установчі збори, ми всім народом об'явили Бузанівську республіку. А тепер

найрозумнішого з нас мусимо настановити народнім президентом. Я — чоловік бувалий! Я можу для всіх установити революційний закон і порядок! Виходить, по всіх правах мені бути вашим президентом! А коли об'явиться серед вас контр-революція або які-небудь більшовики, то (жест до солдатів) бачите моїх героїв? — вони вам зараз же хвоста укрутять! Тепер кажіть одверто: за мене ви, чи ні?

Х а п ч у к. Хай живе народній президент Андрій Дудка! Ура!

И н ш і. Ура! Ура!

Д у д к а. Щира подяка вам, товариші! Я накажу сьогодні ж оповістити про це по всіх газетах! Нехай по всьому світу кричать: ура! А тепер, коли ви сами обрали мене за народнього президента, кажіть: чого ви хочете? Я всіх задовольню!

С е л я н и (різноголосим гамором).

— Земля щоб до Сули!

Сінокоси кулацькі забрать!

Городи понад водотечею!

А салдаткам? А салдаткам?

Та куди ти лізеш, руда собако!

Ей ви, кулаки!

Живодьори! Ой! Ой!

Д у д к а (аж упрів). Товариші! Товариші! Установчі збори! (Несамовито). Мовчать! Сто ножів вашій матері!

Я в д о х а. Пустіть мене! Пустіть! (Видирвається на трибуну). Так як же це буде? (Руки в боки) Га? Як салдаткам, то вже й зась! А дітей наших — кому

годувати? А чоловіків наших — кудя позаганяли? Га? Та що ж це за революція...

Селяни.

Заткніть їй пельку!

Тягніть її додолу!

Кажі, кажі, Явдохо!

-- Самогонщиця!

— Бахурка!

Явдоху тягнуть з трибуни. Її місце, з бійкою та лайкою, вступують кілька інших солдаток

Дудка (пальнувши з револьвера в повітря). Назад! Назад! Дияволові душі. Що це за гармидер? Бунт? Контр-революція? Та я вас, як мух, передушу! Та я вас на пор-рох перемелю! На вербах перевішаю! Закричь установчі збори! Народній президент сам бачить, чого народ хоче! Р - р - розійдись по домівках.

Хапчук та салдати (хапають Дудку на руки й качають). Ура! Ура! Хай живе народня республіка!

Дудка, Хапчук, Фенька, Кудалов і Печений повертаються в установчих зборів (через просценіум, перед закритою завісою)

Дудка. Товариші! Я хочу зараз же призначить міністрів. Андрій Дудка не любить тяганини! Ать-два — і державний апарат на всьому ходу!

Хапчук. Ех, люблю за удар!

Дудка. Ти, Сенько, будеш міністром — ну, як би це назвать? — міністром революційних справ, чи що! Розумієш?

Хапчук. Єсть, ваша величність!

Дудка (сурорим тоном). В державних справах жарти не до речі! (До Кудалова). Ви, товаришу, вибачте, як вас зовуть?

Кудалов. Кудалов, Іван Іванович.

Дудка. Так от, товаришу Кудалов, ви до цього часу були телеграфістом, а тепер будете міністром усіх шляхів республіки: сухопутних, морських, повітряних — усіх!

Кудалов. Це дуже велика честь...

Дудка. Я ціную людей по їхніх заслугах перед революцією. Зараз же беріться за роботу! Транспорт — наша болячка! Наше бойове завдання!

Фенька. Кудалов! Історія дивиться на вас!

Кудалов (з патосом). Ах, товаришко Феню! Такі моменти бувають раз у сто років!

Дудка (До Печеного). А ви, товаришу Печений, будете міністром...

Печений. По придоповіді, коли милость ваша! По придоповіді!

Дудка. Так, будете міністром продовольчих справ.

Печений. Так-так-так...

Хапчук. Хороше діло! Хрест на мені!

Дудка. Та глядіть мені: за хабарі — мотузку на шию і — фіть!

Печений. Боже борони! Боже борони!

Дудка. А на революцію — все до останнього сухаря!

Печений. Так - так - так . . .

Дудка (до Феньки). Ну, а ви, дорога товаришко, будете коло самого народнього президента — секретарем моїх особистих справ. Я гадаю, що на вас можна цілком покластися.

Хапчук (на бік). З руками і з ногами!

Фенька. Товаришу президенте! Я — ваша на сто відсотків!

Дудка. Дякую за щирість. Ну, товариші, найголовніше єсть: революція, транспорт і харчування! Решта — потім! А тепер — ходімо в палац республіки і вип'ємо за нашу перемогу!

Хапчук і інші. Віват! Віват наш славний президент!

Дядько Максим підходить до Дудки

Максим (з картузом у руках). А дозвольте запитать вашу милость: як же тепер буде з земелькою?

Дудка. А ви хто такий?

Максим. Я — тутешній, Максим Качуренко. (Жест до присутніх). Ось вони знають мене.

Печений. Так - так! Мужичок - середнячок! Хороший хазяїн, хороший.

Дудка. Ви — за народню республіку?

Максим. Та вже ніщо.

Дудка. Ну, так от: я призначаю вас міністром земельних справ.

Хапчук. Ех, удар!

Максим. Стривайте! Як же це? Дозвольте ж хоч з бабою порадитися

Д у д к а. Мовчать! Завтра ж явиться до мене з докладом про новий земельний закон! А зараз мені ніколи. (До інших). Ходімо! (Йдуть).

М а к с и м (чуває потилицю). Міністер, та ще й земельних справ... Хе! От ускочив, так ускочив!..

РОЗДІЛ ДРУГИЙ

5. ЖІНОЧА НЕБЕЗПЕКА В БУЗАНІВСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

На вулиці, коло колодязя

Жінка Максимова, Харитина, та баба Жужелиза з повними відрамаи ніяк не розійдуться

Харитина. А й кажу йому що бо ти думаєш, Максиме? Чи таки з твоїм розумом у такі чини сунуться? Ну, що ж, каже, робитимеш, як тепер такий світ настав!

Баба. А хто ж йому того чина дав?

Харитина. Та їхній же начальник!

Баба. А хто ж той начальник? Де він узався на нашу голову?

Харитина. Та ви ж ходили з лідом на сходку? Так отож він і єсть!

Баба. Що стріляв та кричав не своїм гласом?

Харитина. Отож! Отож!

Баба (креститься). Не доведи мати божа! Мого діда на смерть перелякав! Дарма, що глухий, як пень, а розшолопав, що стріляють.

Харитина. А мій Максим, повірите, бабусю, аж перепався за ці дні! І закон пиши, і по самогон бігай... Хоч безвісти тікай!

Баба. А гроші ж великі платять?

Харитина. Ге, якби ж то платили! А то ще Максимові доводиться витрачатися.

Баба. Та невже?

Харитина. Їй же богу, що правда! Бери, каже, самогон без грошей, на роспубліку! А як його візьмеш у своїх людей? От і платить...

Підходить Явдоха з цеберкою

Явдоха. Добридень, бабо! А вам, тітко Харитино, тепер і не личить воду носити: чоловік же ваш міністером!

Харитина (до баби). Отак як бачите! Хоч і ахати не виходь! Маністер та й маністер!

Явдоха. А чи правда, тітко, що ваш — як пак його величають? — ну, Дудка, посватався за попову Феньку?

Харитина. Чи посватався, чи ні, а живе з нею в панському домі.

Явдоха. От лярва! Ну, я ж до них доберуся! Я їм увесь палац догори ногами перекину!

Баба. А ти чого лютуєш? Хіба сама не любиш погулять? Гай-гай, Явдохо! Не тобі казати!

Явдоха. Та я не за те, бабусю! По мені — нехай гуляють, хоч покажуться! А раз ти за народ, так і роби ж по-людському!

Харитина. А хіба що?

Явдоха. Як що? Мало того, що самогон забирають: ще й борошно, і курей, і все, що попадеться, до рук хапають!

Харитина. Правда, правда, Явдохо!

Явдоха. А їх же, дармоїдів, не мало! Який же це порядок? Яка ж це революція? Сто бісів їм у душу!

Салдатки 1-ша й 2-га в граблями йдуть вулицею. Побачивши Явдоху, гукають: „Добривдень, Явдохо!“

Явдоха. Ей, молодиці! А йдіть лишень сюди!

Салдатки підходять

Явдоха. Куди це ви?

1-ша салдатка. На Лучку, сіно перевертать.

Явдоха. До Печеного?

2-га салдатка. Авжеж не до кого!

Явдоха. А ділитися ж як будете?

1-ша салдатка. Каже, як новий закон установить.

2-га салдатка. Який там закон! Як сам захоче, так і поділить. Він же тепер за пана!

Явдоха. Та що ж воно робиться? В хаті грабують, на сінокосі грабують, а там і до поля доберуться! Що ж це за власть така?

1-ша салдатка. А їм що? П'ють та гуляють!

Харитина. Там у панському домі таке робиться, що не доведи боже! На головах ходять!

1-ша салдатка. А вчора у Печеного до самісінького ранку гуляли! Кажуть, відро самогону випили!

2-га салдатка. А куди ж ваш Максим дивиться?
Він же між ними сидить!

Харитина. Та воли йому так памороки забили,
що він світу божому не радий!

Явдоха. Що Максим! Куди народ дивиться?
На біса ж та революція, коли такий бешкет ро-
биться?

На вулиці з'являються кілька п'яних салдатів і серед них — сто-
рож Кувьма. Один грає на гармонію, другий танцює

Явдоха. Он — полюбуйтеся!

1-ша салдатка. А нема на їх головщини!

2-га салдатка. Зранку нализилися!

1-й салдат (приспівує під гармонію):

... Я на тую бараболю
Скоса поглядаю.
На полиці — варениці,
Я на них моргаю.
Погасили каганець,
Полягали спати.
Я за ті варениці
Та — драла із хати.

2-й салдат (танцює). Ух - ха!

1-й салдат.

Ой, біг же я через тин,
Через перелази.
Як ударить дядько ціпом
Аж чотири рази...

Кузьма (сам собі). А мені що таке? Раз царя нема — значить гуляй! А міністрів призначать і дурак можеть... Плювать я хотів на твоїх міністрів..

Явдоха. І тобі не сором, Кузьма?

2-га салдатка. Який у нього сором? Він сто разів пропив його!

Кузьма. Ей ви, цокотухи, ріж вашу наліво! Становись у хронт! Роспубліка йдють!

Явдоха. Ах ви, босяки-босяки!

Харитина. Та не зачіпайте-бо їх! Нехай собі йдуть!

Баба. Ато ще стрілять почнуть!

Свдати й Кузьма проходять

1-ша салдатка. До мене раз як присікалися — коло Тарчукового перелазу — насилу одбилася.

2-га салдатка. А Шаповалову Маньку ледве люди вирятували!

Баба. Ну, мене, бог милував, ще не зачіпали.

Явдоха. Та що там балакати! Ходімо зараз же до того Дудки! Нехай, анахтемська душа, заплатить за все, що його розбишаки позабирали! А як ні — там же йому й вікна поб'ємо! Що нам таке? Ходімо!

1-ша салдатка. Як? Щоб гуртом і йти?

Явдоха. А що ж?

Харитина. Та вас же всіх не допустять до нього! Йди вже ти, Явдохо, сама та за всіх поклопочися!

2-га салдатка. Будеш нашою делегаткою!

1-ша салдатка. Так і кажи: од усіх салдаток!

Хапчук на велосипеді

Явдоха. Матінко! Та це ж той самий, що в мене самогон забрав на революцію! Переймайте його! Держіть! Держіть!

Зупиняють Хапчука

Хапчук. Та що ви — показалися, чи що?

Салдатки накидаються на нього

Явдоха. А самогон мій — хто забрав?

1-ша салдатка. А спідницю на мені — хто обірвав?

2-га салдатка. А сінокіс Печеному — хто передав?

Хапчук. Та це ж бунт! Контр-революція! Та я вас...

Явдоха (рантом перекидає на нього цеберку з водою).
Ось тобі, сукин син!

1-ша і 2-га салдатки (лупцюють граблями).
Ось тобі! Ось! Ось!

Хапчук. Каравул! Бунт! Бунт! (Тікає що дуку, покинувши велосипед).

Явдоха. Ну, а тепер піду до Дудки позиватися!
Я їм покажу народню республіку!

6. ПРИЙОМНИЙ ДЕНЬ У ПРЕЗИДЕНТА ДУДКИ

„Палац Бузанівської республіки“ (панський будинок, покинутий в часи революції). Рештки панського комфорту гротесково перемішано з солдатською амуніцією то - що

Фенька за письмовим столом чепуриться перед дзеркальцем, і наспівує:

Ах, зачем эта ночь
Так была хороша . . .

Максим кілька разів висувається з дверей і врешті одважується нагадати про свою присутність

Максим. Кхи! Це — я.

Фенька. Чого ви? У президента прийом ще не почався.

Максим. Та мені ж було наказано ранком з'явитися, а зараз — гляньте — де сонце!

Фенька. У президента ранок починається тоді, коли він виспить! Не заважайте мені зайвими балачками! Бачите — ось ціла купа державних паперів!

Максим. От морока . . . (Виходить).

Фенька (ривгься в паперах, потім гукве). Архипе! Архипе!

Архип (в'являється). Добридень . . . вибачте: як вас величати?

Фенька. Секретар народнього президента! Та я не люблю міщанських формальностей. Кажіть мені — товаришко Феня, от і все! Адже я кажу вам „товариш Архип“!

Архип. Фа! Який же я вам товариш? Мені сімдесят років!

Фенька. Хоч би й сімсот! У нашій республіці — братерство і рівність!

Архип. Фа!

Фенька. Андрій Кирилович устав?

Архип. Устав. Ледве прочунявся... Цілісіньку ніч бенкетував... Пре-жи-дент!

Фенька. Товаришу Архипе! Судити народнього президента — не ваше діло! На те єсть народ, що настановив його! Зараз же доложіть йому, що люди чекають на прийом!

Архип. Слухаю... то-ва-ришко! Фа! (Виходить).

Фенька (палить цигарку, знов чепуриться й наспівує).

Полюбил я ее,
Полюбил горячо...

На порозі з'являється Дудка

Дудка (потягується) А-ах! Погано на похмілля! Добридень, Феню! Сьогодні прийомний день... Там багато людей?

Фенька. Андрію Кириловичу! Мені здається, що з особистим секретарем президент міг би поводитися делікатніш!

Дудка. А що таке?

Фенька (схоплюється). Ух! Що? Що? Хіба так вітаються з коханою жінщиною?

Дудка. Ах, он що! Ну, давай, давай! (Фенька одвертається). Не хочеш? Та ну бо, кицько, не сердься!

Фенька
Ось як!

Ось! Ось!

Максим уходить впов

Максим. Кхи! Прийом почався?

Фенька. Ух! Ці мугирі! Нічого за ними не зробиш! (Виходить).

Дудка (як нічого не бувало). А, міністр земельних справ! Сідайте! Ну, як ваш доклад? Готовий?

Максим. Та готовий.

Дудка. А де ж він?

Максим. Та де ж -- у мене в голові.

Дудка. Е, ні! Так не годиться! Ви, будь ласка, напишіть його. Це ж -- державний закон! Його будуть печатать, читать у газетах...

Максим. Та я ж неписьменний. Тільки те, що хвामилію надряпать можу...

Дудка. Це нічого не значить! Ми живемо в революційний момент! Ви можете проказать кому-небудь. А тільки без писаного не можна. І мерщій! Мерщій! Не люблю тяганини!

Максим. А чи не можна мені в одставку?

Дудка (я погровою). Що? В одставку? А в тюрму не хочете? Це ж був би злочин перед революцією! Кожен мусить бути на своєму місці!

Максим. От біда! Доведеться писареві пляшку самогону поставити!

Дудка. До речі! Реквізуйте і на республіку пляшок п'ять! Та про земельний закон не забувайте! Діло! Перш за все -- діло!

Максим. І де візьметься така халепа? (Виходить).
Дудка (гукає). Товаришко Феню! Фенько! А, чорт!
Архип (з'являється на порозі). Ваша товаришка одлучилася... Казала, що по республіканських справах...

Дудка. Ну, гаразд! Хто там на прийом?

Архип. Батюшка, учителька і народ... З республіки... Зранку товчуться...

Дудка. Ну, пускай! Міністрів поза чергою, а всіх інших по черзі. Розумієш?

Архип. Розумію. (Мугичить собі). Прежидент! Фа!
(Виходить).

Дудка (курить і ривється в паперах). Чорт би їх забрав! Республіці четвертий день, а доносів та скарг — на воза не забереш! Паршивий народ!..

Пан-отець Гервасій (входить). Мир дому сьому!

Дудка. Добридень, батюшко! Сідайте! В яких справах?

Гервасій. Та справочок чималенько, Андрію Кириловичу. Хе-хе-хе!.. Так деньок за деньком, дільце за дільцем, а оглянешся — ціла копичка накопичилася. Хе-хе-хе!..

Дудка. А що ж саме? Кажіть, у мене час дорогий.

Гервасій. Та от хоч би з богослуженієм. Молилися за государя-імператора, молилися за гетьмана, ну а тепер же як?

Дудка. Валяйте за Андрія Дудку!

Гервасій. Цеб-то за народнього президента. А народню республіку теж поминать?

Дудка. Як хочете! Мені однаково.

Гервасій. Виходить — було б корито, а... народ буде... Хе-хе-хе!..

Дудка. Більш нічого?

Гервасій. Ще одна справочка.

Дудка. Кажіть, кажіть!

Гервасій. Як вам відомо, дочка моя Фенічка...

Дудка. Ну, ваша Фенічка сама за себе поговорить! Ми бачимось що-дня.

Гервасій. Що-дня — то нічого, а от що-ночі... Хе-хе-хе!.. До народу чутки доходять, поговор... Як добрий пастир, я мушу нагадати...

Дудка. Щиро дякую, отче Гервасію! Я сьогодні ж виселю вашу Феню додому.

Гервасій. Ні-ні! Я не за те...

Дудка. А я за це! Кінець! (Подав руку). До побачення!

Гервасій. Ну, бог з вами!.. Бог з вами... (Виходить).

Дудка (кричить у двері). Ей, хто там далі?

Увійодять Кудалов і Печений

Дудка. А, товариші міністри! Ну, як живемо?

Печений. Помаленьку, Андрію Кириловичу, помаленьку.

Дудка (до Печеного). Ну й самогон у вас! І досі голова макітриться!

Печений. На здоров'ячко! На здоров'ячко!

Дудка. А як наші державні справи?

Печений. Посуваються, посуваються!

Дудка (до Кудалова). Транспорт налагоджується?

Кудалов. Товаришу президенте! Я за ці три дні проголосив тринадцять промов, а потяг ваш і досі під Сулою! Темний народ наш, і ніяких президентів знать він не хоче!

Дудка (стукнувши кулаком об стіл). Як це так? А міністри куди дивляться? А салдати — нащо? Зараз же йдіть на село, беріть людей і щоб до вечора — чуєте? — щоб до вечора потяг був на Бузанівці!

Кудалов. Що ж я робитиму, коли вони не хочуть...

Дудка (розпалюється). Мовчать! Я розстріляю вас у 24 години! Ви — саботажник! Ви хочете погубить революційний авангард!

Кудалов (перелякано). Вибачте... Я за революцію на смерть готовий...

Дудка. Одно з двох: або потяг сьогодні ж буде на Бузанівці, або я розстріляю вас за саботаж!

Кудалов (з одчаєм). Та яким же способом...

Дудка. То ваше діло! На те ви — міністр усіх шляхів! Марш з моїх очей!

Кудалов виходить, як побитий пес

Дудка. Ну, а ви що робите?

Печений. Придовольствіє салдاتيкам постачаю. Потихеньку, потихеньку. Щоб народ не бунтувався! Так - так - так...

Дудка. А податками обложили?

Печений. А як же! Як же! На те ж і держава, щоб податок платить.

Дудка. І платять?

Печений. Заплатять, заплатять...

Дудка. А зараз є що-небудь у казні?

Печений. Так-так-так: жито, ячмінь, овес, сало, яйця...

Дудка. А грошей нема?

Печений. Е, цього нема! Нема-нема!

Дудка (наказом). На завтра щоб були!

Печений. А де ж їх узять?

Дудка. Де хочете!

Печений. Хіба своїх, бузанівських, наробить?

Дудка. Яких хочете, тільки на завтра щоб було 1000 карбованців на золотого! А тепер — до побачення!

Печений. Так-так-так... (на бік). Фу, аж у піт кинуло! (Виходить).

Дудка. Ведмеді якісь, а не міністри! До всього мусиш сам додивлятися!

Люся (на порозі). Можна до вас?

Дудка. Заходьте, мадамзель! Дуже радий познайомитися з вами. (Ручкв'юються). Андрій Дудка — народній президент.

Люся. Люся Пазунок — учителька народня.

Дудка. Сідайте, мадамзель. Ах, як би ви знали, як приємно серед купи ділових паперів і грубих облич раптом побачити гарненьку жінчину!

Люся. У-ій! Ви любите компліменти говорить!

Дудка. Ну, який же це комплімент? На фронтах мені доводилося говорити навіть з княжнами...

Ну, там, конешно, підпустиш і про театр, і про яку-небудь астроломію...

Люся. У-ій! Де вже нам до театрів та високих матерій!

Дудка. Ну, не кажіть так, мадмазель! (Підсувається). З таким личком і з такою фігуркою можна такі спектаклі задавати, що тільки держись!

Люся (ввсоромившись). Товаришу президенте! Я хотіла узнати: хто тепер буде керувати народньою освітою?

Дудка. Як хто? Ви, мадмазель!

Люся. У-ій! Що ви? Що ви?

Дудка. Тільки ви, мадмазель Люсю!

Люся. Я ще зовсім молода для цього!

Дудка. Ви — чудова! (Бере її за руки). Дивіться: народній президент — готовий руки ваші цілувати...

Люся. Та що ви робите? Облиште!

Дудка. Тільки тоді, коли ви приймете мою пропозицію!

Люся. Ну, хай! Хай буде по-вашому!

Дудка. Чудово! Я дуже радий! Од ім'я Бузанівської республіки (цілує їй руки) дякую! Дякую! Ви будете моєю найближчою помічницею!

Люся (в патяком). А особистий секретар? У-ій!

Дудка. Невже ви думаєте, що народній президент може цікавитися якоюсь рудою попівною?

Люся. Ах, серед цієї бузанівської нудьги на стіну полізеш, не то що...

Дудка. Я розумію вас, мадамзель Люсю! Отже — до щасливого побачення! Сьогодні о восьмій годині вечора приходьте до мене...

Люся. Як?

Дудка. З докладом! Як... директор народніх шкіл Бузанівської республіки!

Люся. У-ій! Я ж не можу...

Дудка. Дурниці! Приходьте! Неодмінно приходьте! А там побачимо, чи ви можете, чи не можете. В революційний момент... Ну, та ви чули це... До побачення!

Люся (розгублено). Ну, хай... (Виходить).

Дудка (кричить у двері). Давай далі!

Мерчик (увіходить). Добридень, пане президенте!

Дудка. В чім справа?

Мерчик. Дозвольте рекомендуватися: Соломон Мерчик, тутешній комерсант.

Дудка. Я нічого не купую!

Мерчик. На те ви — народній президент: вам усе достається на дурняк. Не в тім річ.

Дудка. А в чім же?

Мерчик. У вас усього - на - всього чотири міністри! Що ж це за народня республіка?

Дудка. А ви, мабуть, хочете бути п'ятим?

Мерчик. Одразу бачу: ви хоч і президент, а розумний чоловік! Угадали!

Дудка. Цікаво: який же вам портфель дати?

Мерчик. Портфель у мене єсть. Особистий секретар теж єсть, навіть четверо дітей при ньому. Ви дайте мені посаду міністра фінансових справ.

Дудка. А ви мені за це -- що?

Мерчик. Одрізу бачу діловий підхід. А ви вам за це десять відсотків з усіх оборотів.

Дудка. Десять? Народньому президентові?

Мерчик. Ручуся, що ні один з ваших міністрів не дасть вам стільки, як я даю! Не будь я Соломон Мерчик!

Дудка. П'ятдесят відсотків -- і гроші за місяць наперед!

Мерчик. Вибачте, це ж не серйозно! Як же наперед, коли їх нема позаду? А, крім того, де я шукатиму пас через місяць?

Дудка (з погрозою). А, он як! Так, на вашу думку, через місяць тут будуть більшовики чи яка-небудь контр-революція! (Насувається). Так? Так?

Мерчик. Ой-ой-ой!.. Ну, до чого тут контр-революція! Ми ж ділові люди! Коли мало десять відсотків -- візьміть більше, тільки не можна ж наперед!

Дудка. Ну, харашо! Двадцять п'ять відсотків і виплачують що-тижня!

Мерчик. Це інша річ.

Дудка. Сьогодні ж беріться за роботу! Контроль над вами...

Мерчик. Вибачте: що значить контроль? Хіба над міністрами бувають контролі?

Дудка. По нашому закону інакше не можна!

Мерчик. Ну, цей закон ми ще обговоримо в раді міністрів! До побачення, колего!

Дудка. До побачення!

Мерчик виходить

Дудка (на дверях). Там ще багато на прийом?

Архип (на порозі). Ще одна молодиця та душ десять мужиків. З жалобами... Голота бузаніпська...

Дудка. Завтра! Завтра! На сьогодні досить. (Одходить од дверей і розлягається на дивані). Фу! Всього не переробиш...

Аж ось, як вихор, вривається салдатка Явдоха. Архип женеться за нею. Дудка хапається за револьвер

Явдоха (одбивається од Архипа). Геть к лихій матері! Одчепися, сатано!

Дудка. Що це таке? (До Архипа). Виведи її!

Явдоха. Кого? Мене? Та нехай тільки торкнеться! Я йому й руки поперебиваю!

Дудка (до Архипа). Йди геть!

Архип. Чорт, а не баба! (Виходить).

Явдоха. Так ось який тут порядок! Як панкам—то можна, а як нам—то зась! Що ж це за республіка? Га?

Дудка (ласкаво). Як тебе зовуть, молодичко?

Явдоха. Явдоха.

Дудка. А чоловік у тебе єсть?

Явдоха. Був та безвісти пропав! Десь на німецькому фронті...

Дудка. От щасливий! Значить, ти — салдаточка?

Явдоха. Та ти мені очей не замазуй!

Дудка. А чого ж ти хочеш од мене?

Явдох а. Як чого? Я делегатка! Я – од усіх бабів бузанівських! Через ваших салдатів життя нема...

Дудка. Стривай! Стривай, серденько! За інших потім, а зараз кажи, чого ти сама добиваєшся?

Явдох а. Нехай заплатять мені за все, що в мене салдати позабирали! За самогон, за курку зузулясту, за десяток яєць...

Дудка. Добре! Добре! Сьогодні ж одержиш.

Явдох а (пж засяла з радощів). Справді? От спасибі! Тепер і я бачу, що ви за народ!

Дудка. А як прийдеш до мене повечеряти, то ще й на додачу децю перепаде. (Бере її за підборіддя). Прийдеш? А?

Явдох а (лукаво). Побачу. Тільки глядіть: з губи халяви не робіть!

Дудка (тулиться до Явдоки). Ну, щоб я та обдурип таку молодичку...

Раптом з'являється Хапчук, увесь мокрий і поколошканий

Дудка. Сенько! Що з тобою?

Хапчук (вирячивши баньки). Хрест на мені! Це ж та сама молодиця.

Явдох а (заходиться реготом). Ой, рятуйте мене! Яке ж воно шолудипе!

Дудка. Нічого не розумію!

Явдох а. Ой, боже мій! (З реготом виходить).

Дудка. Що сталося?

Хапчук. Ти арештував би її, цю прокляту бабу! Це ж вона облила мене водою!

Дудка. Як же так? Ха - ха - ха!..

Хапчук. А дні других відьми граблями одлатали!
Хрест на мені!

Дудка. Ха - ха - ха!.. Міністр революційних справ!
Ха - ха - ха!..

Хапчук. Та річ не в тім! Ти, Андрюшко, не за-
ливайся, а в дорогу збирайся!

Дудка. Навіщо?

Хапчук. Щоб ненароком не пустили нам по
кулі в голову!

Дудка. Та що ти верзеш, Сенько!

Хапчук. А те, що в Таранівці — більшовики!

Дудка. Не може бути! Це ж всього - на - всього
двадцять п'ять верстов од нас!

Хапчук. Так, так! Ми, кажуть, того президента
бузанівського на перших воротах повісимо!

Дудка. А! Он як! Гаразд! Зараз же скликать
раду міністрів! Я їм, сукиним синам, покажу, хто
такий президент бузанівський! (Хутко виходить).

Хапчук. Ну, ти, голубе, як собі хочеш, а я по-
даю в одставку. (Знімає сорочку й викручує воду). Це ж—
вода, а як кров? Ні, досить з мене й цього! Хрест
на мені!

7. ІСТОРИЧНЕ ЗАСІДАННЯ БУЗАНІВСЬКОГО УРЯДУ

Зала засідань ради міністрів (колишня вітальня). Та сама суміш панського комфорту з атрибутами „військового часу“, що й у президентському кабінеті

Архип із щіткою ходить біля меблів. Натикається на „одрів“

Архип. Фа! Республіка! Насвинячили стільки, що на чумацьку валку не забереш... (Ставить одрів у куток). Пре-жи-дент, каже! А спить у чоботях, як п'яний батрак!

Максим (упіходить). Ще нема нікого?

Архип (мовчки підходить до Максима і з погордою оглядає його з голови до п'ят). Мі-ні-штер! Фа! (Сердито відходить).

Максим (добродушно сміється). А ти ж як думав? Конешно, міністер! На те ж і революція, щоб наш брат до міністрів достукувався! Хе-хе-хе!..

Архип. Чоботищі свої дьоктем наквасив так, що не продихнеш. Фа! Достукався!

Максим. Ну, Архипе Матвійовичу, це вже ти дурниці говориш! Ці чоботи пошив мені ще покійний Маруда, царство йому небесне. Майстер був на всю околицю! А що дьоктем пахтять, то як же инакше: треба ж на раду міністрів причепуритися! Це ж тобі не яка-небудь кумпанія! Нові закони устанавлять будемо!

Архип. На волоню б таких міністрів — волам хвости крутить, а не закони устанавлять!

Максим. Ну-ну, діду! Ти передо мною не дуже губу розпускай! Це тобі не який-небудь там губернатор!

Архип. Фа! Мі-ні-штер! (Виходить).

Максим. Авжеж! (Став перед свічадом і з усіх боків оглядав себе). Аж самому не віриться: невже таки це — міністер по всіх земельних справах? Чудасія! (Чепуриться). А як подумать та добре придивитися, то воно немов і той... От тільки закони писать ніяк руки не наламаєш... (Підходить до роялю, обдивляється його і тикає пальцем клявіш — висока нота). Хе! Чи не сукин тобі син! (З великим ввічавленням): Ану-ну! (Тикає другим клявіш: нижча нота). Тю! Бий тебе сила божа! (Бере ноту на басах). Ого-го! Це вже, як диякон у соборі!

Архип (підходить до рсялю, сердито вмикає його і ключ бере з собою). Фа! Всякий... мініштер буде ще рояль паскудить! (Виходить).

Максим. А хіба що? Дивись, який сердитий! Ніби вона його — та музика? Стривай, голубчику, ми й до музики достукаємося!

З'являється Мерчик

Максим. А ти чого сюди? Тікай, доки потилиці не набили!

Мерчик. Чого мені тікати, коли я мушу засідати? Хорошеньке діло!

Максим. Засідать, кажеш?

Мерчик. Нуда!

Максим. Де засідать?

Мерчик. Де помагається: в раді міністрів.

Максим. Та хіба ж ти міністер?

Мерчик. Нуда! Та ще по всіх фінансових справах! Це все одно, що міністер над міністрами.

Максим. Тю! Дивіться на нього! Та куди ж ти годишся, таке миршаве?

Мерчик. Ну, вибачте, колего, коли ви в міністрах, то мені не гріх би й царем бути! Та не в тім річ: скільки вам платять?

Максим. Та ще нічого... Я хотів якось запитати, та посоромився... Хай йому грець! А невже тобі платять?

Мерчик. Я — на відсотках!

Максим. Он, бач, яка ловись! А мене жінка, повіриш, як шашель точить за те жалування. Я їй кажу: постривай, Харитино! Дай же мені хоч одного закона установить! Так ні, куди там — і слухать не хоче!

Мерчик. Натурально! Ніде в світі міністри на дурняк не служать.

Максим. Слухай, Соломоне, як там тебе по батькові? — поклопочися за мене! Якщо не можна помісячно, нехай поденно платить. Поклопочися, голубчику! Ти ж коло такого діла ходиш, а я тебе земелькою наділю, як, бог дасть, доживемо...

Мерчик. Земелькою мене й без того наділять: на кладовищі! А поклопотатися за доброго чоловіка можна...

До залі кутко входять: Дудка, Печений і Кудалов. Архип
коло дверей

Дудка. Зараз же об'явить військовий стан! На всю Бузанівську республіку, сто чортів його матері! (Ровлючений ходить по валі. Міністри стоять нерухомо й непевно позирають один на одного). На всіх кордонах виставить вартових! З бомбами, з кулеметами, з гарматами...

Печений. Е... Е...

Дудка (вупиняється коло Печеного). Що?

Печений. Так-так: з гарматами!

Дудка. То-то ж! (Знов ходить). Усіх поставить на ноги! Маніфестами, декретами, кулеметами! В державному масштабі, їдять його муки!

Печений. Так-так-так!..

Дудка. Зараз же мобілізувать! Салдатів до 40 років! Офіцерів і генералів до 60 років! А дезертирам, більшовикам і саботажникам — смерть! Смерть в державному масштабі! Хай живе народня республіка! Хай живе народній президент! Ура!

Печений. Ура! Ура!

Мерчик. Вибачте: в чім справа?

Дудка (до Мерчика). Що? Ви суперечите?

Мерчик. Ні-ні! Борони боже! Але ж, як міністер фінансових справ, я хочу запитати: чого такий галас у нашій республіці?

Дудка. А! Галас! Вам галас не подобається! А гармат не хочете? А до чеки в зуби не хочете?

Мерчик. Що значить не хочемо, коли ми нічого не розуміємо? Скажіть, пане президенте, що сталося?

Дудка. Та більшовики ж у Таранівці, йолопи висиві! Не сьогодні - завтра тут будуть! Перестріляють усіх, як собак!

Мерчик. Ну, то ви так би й казали! Тепер ясно: будемо тікати.

Дудка. Що? Тікати? Ви кажете тікати? (Хвпається за револьвер). А кулю в голову — хочете? Зараз же на цьому місці положу!

Мерчик (одходить за ладом). Ой-ой-ой!.. Навіщо мені ваша куля? Я чужого не хочу!

Дудка. Ми — революційний авангард! За нами тисячі й мільйони! Наша боротьба — в історичному масштабі! На наших знаменах — смерть або перемога!

Мерчик. Ну, харашо, харашо! Значить, будемо засідать.

Дудка. Сідайте!

Міністри сідають за стіл

Дудка. Товариші! Тут нема чого довго балакати: раз більшовики захопили Таранівку, то вони підуть і на Бузанівку. Значить — одно з двох: або тут чекати їх на бій, або самим піти в наступ і розпорошити їх там к чортовій матері! Як на вашу думку?

Кудалов (у став). Дозвольте мені?

Дудка. Кажіть!

Кудалов (з патосом). Дорогі товариші! Ми на порозі великих подій! Наша молода народня респу-

бліка під більшовицькою загрозою. Отруйним вітром летять із Таранівки декрети салдата Сашки Завірюхи. Товариші! В цей історичний момент я кидаю заклик: будьмо справжніми синами бузанівського народу! Киньмо наше життя на жертвовник отчизни! Хай живе наша ненька Бузанівка! (Сідає).

Печений. Так-так-так!..

Мерчик. Ну, а далі що?

Кудалов. Я—на все готовий!

Дудка. Ат, чорт! Товариші! Досить політичних промов! Кажіть за діло: що робити? А народ і таке инше залиште до другого разу! Зараз не до того!

Мерчик. Дозвольте мені, як міністрові фінансових справ, дати ділову пораду!

Дудка. Кажіть, Мерчик!

Мерчик (до Дудки). В цей історичний момент ви хочете нашу народню республіку поставити на ноги. Я певен, що це ні до чого. Наше бойове завдання—поставить її не на ноги, а на колеса! Мобілізація чи буде, чи ні, а евакуація напевне буде. Не будь я Соломон Мерчик!

Дудка. Ну, далі, далі! Час дорогий!

Мерчик. А далі—доручити нашим контр-розвідчикам довідаться: що то за Сашко Завірюха? Скільки в нього салдатів? Ну, і таке инше. Може, той таранівський чорт не такий страшний, як його малюють? А коли запропонувати йому ще посаду якого-небудь там обер-прокурора чи що, то він і зовсім буде наш. У чім справа?

Печений. Так - так - так! Лагідненько до нього, лагідненько! А там, як господь допоможе, то і повісить можна! Хе - хе - хе!..

Дудка. Товариші! Ви, забуваєте, що той салдат — більшовик.

Печений. Нічого, нічого, Андрію Кириловичу! Собі ніхто не ворог. Так - так - так!..

Максим. А як на мене, то чого нам зазіхати один на одного? Нехай у Таранівці буде таранівська республіка, а в Бузанівці — бузанівська. Хоч поганенька, та своя!

Дудка. Що ж по - вашому робити?

Максим. А от що: послать до Таранівки кого - небудь із наших людей: нехай поговорять з ними, як добрі сусіди. А тоді вже видно буде — чи биться, чи мириться?

Мерчик. Можна й так! Чому не спробувать?

Печений. Так - так - так...

Дудка. Виходить, товариші, що приймається пропозиція міністра земельних справ — зараз же послать до таранівського уряду нашу делегацію для мирних переговорів. Так?

Печений. Так - так - так...

Дудка. Я пропоную в делегати трьох міністрів: земельних, фінансових і продовольчих справ.

Печений. Е... Е... Дозвольте мені...

Дудка. Без заперечень! Зараз же на потяг і марш до Завірюхи! Та накажіть йому, сукиному синові...

В цей момент бомбою розривається Фенька - анархістка

Фенька. А! Ось де вони! Міністри та президенти! Народні справи вирішують! Нові закони устанавляють! А того, що під носом робиться, не бачите! Ух! Ух! Я не можу! Не можу!..

Мерчик. Що це значить?

Дудка. Що з вами, товаришко Феню?

Фенька. Що? Що? Ти ще мене питаєш, що? Та як ти смієш? Де твій сором? Де твоя революційна совість? (До міністрів). Ви ж тільки подумайте: я була чесна дівчина! Я до нього нікому не належала! Ви розумієте: ні-ко-му в цілій Бузанівці!

Мерчик. Ой-ой-ой!..

Фенька. Я чекала героїчних часів і героїчних влюдей. Я жила моєю гордою мрією... А він з'явився — і я повірила... Я покохала його, як справжня анархістка: вільно, жадібно, без жодних міщанських забобонів...

Максим. Хе!

Фенька. А він, мерзотник, узяв мою дівочу честь... Мою революційну любов... (З плачем). А потім... Потім — ганьба! Ганьба!.. Нехай, каже, ваша Феня забирається додому...

Мерчик. Трагедія кохання!

Фенька (до Дудки). І це --- ти? Ти? Революційний авангард! Народній президент! Подумай: що ти робиш? На кого міняєш мене? На Люську! На міщанку паскудну! (Несамовито тупотить ногами й кричить). А - а - а!

Дудка. Що за божевілья? Ей, Архипе! Одведи її додому! Чи в лікарню, чорт вас забери!

Фенька. А! Додому женеш мене! В лікарню спроваджуеш! А моя честь? А моя любов? А революція? Де вони? Де?

Архип (підходить до Феньки). Мадам! Товаришко! Тут не помагається шкандалить...

Фенька (до Архипа). Геть, йолопе! Я сама піду з цього міщанського болота! (До Дудки). А на тебе та на твоїх міністрів — плювають мені! Тьфу! Тьфу! Тьфу на вас!

Дудка й інші (капають Феньку й виштовхують за двері).

— Тю на тебе!

— Геть к лихій матері!

Під замок її, відьму!

Архип. Хе-хе-хе!... Решпубліка!

8. ЕКСТРЕННИЙ ВИЇЗД БУЗАНІВСЬКИХ ДИПЛОМАТІВ

Станція Буванівка (як і в першій одміні). Десь недалеко шипить, харчить, дирчить безсилий паротяг

Кудалов, до краю заклопотаний і розгублений, метушиться по перону. В руках у нього якась гайка, а сам він у сажі, як справжній машиніст

Кудалов (на бігу). Кузьма! Кузьма!

Кузьма (од паротягу). Га-а!

Кудалов. Стривай! Ось гайка: може, прийдеться. (Побіг).

Мерчик і Печений виходять з вокзалу на перон

Мерчик. Ой - ой - ой! Цей паротяг харчить на всю нашу державну територію.

Печений. Хе - хе! Старається, Іван Іванович! Старається!

Мерчик. А все - таки хотів би я знати: чи ми будемо сьогодні в Таранівці?

Печений. Як бог дасть, то будемо.

Мерчик. А як Кудалов не дасть, то не будемо.

Печений. Так - так - так...

Мерчик. А може б, ви, Йосипе Карповичу, без мене обійшлися?

Печений. Як то без вас?

Мерчик. А так: їдьте ви з Максимом удвох. Нащо вам який - небудь Соломон Мерчик? Я ж і родом не з Бузанівки... А як що там трапиться -- ви ж розумієте? -- битимуть мене, а не вас.

Печений. Битимуть, кажете?

Мерчик. Вас ні, а мене можуть побити. Хто ж його знає, що то за салдат Завірюха.

Печений. Ну, вже, що бог дасть, а без вас не можна.

Мерчик. Що значить не можна? А коли...

Печений. Ні - ні - ні!.. Ні за що! Ні за що! Як народній президент наказав...

Мерчик. Слухайте. Йосипе Карповичу! А коли ми попереду вирядимо міністра земельних справ, а сами — потім. А?

Печений. Ну, це инша річ! Мужичок більшовикові — свій брат! Не те, що я або ви! Хе - хе - хе!..

Мерчик. Значить --- по руках?

Печений. Так - так - так... (Гиснуть один одному руки).

Од паротягу біжить Кузьма

Мерчик. Ей, Кузьма! Ну, що там?

Кузьма (понура). А те, що за дурною головою і ногам нема покою. Біжи йому по коваля! А що той коваль можить понімать? Як у носі пальцем ковирять! Ех, роспубліка, ріж її наліво! (Виходить).

Мерчик. Да, не весела це історія — бути міністром у такій паскудній державі.

Печений. А ходімо подивимося: що воно там робиться?

Мерчик. Ох - хо - хо! І заробити нема на чому... (Ідуть до паротягу).

По той бік вокзалу торохтять віз, а потім чути Максимів голос: „Тиру! Сюди! Бодвій, тебе вовки з'їли!“ Через деякий час Максим з'являється на пероні. Вигляд у нього святочний: нова чумарка, новий картуз, наново вимазані дьогтем чоботи, а в руках батіжок і чимала торбина з харчами

Максим (оглядається). Де ж вони є?

Біжить Кудалов з пораненою рукою

Максим. Стривайте! Чи ви не бачили тут наших міністрів?

Кудалов (показує поранену руку). А ви бачите цю кров?

Максим. Нічого, загоїться! А де ж це ви так поранилися?

Кудалов. Де ж, як не в боротьбі з нашою державною розрухою? З нашим одвічним парварством!

Максим. Ай-я-я!

Кудалов. Дорогий Максиме! Хіба ж це не історичний момент, коли революційний міністр мусить бути і механиком, і машиністом, і кочегаром?

Максим. Та ви ж хоч сорочкою руку зав'яжіть! Бач, як кров цебенить!

Кудалов (в патосом). Ех, Максиме! (Декламує)

З своїх подертих сорочок
Ми прапор в темну ніч пошили!
І кров'ю власною скропили
При тихім сяєві свічок...

Максим. Хе! Ну, а як же паротяг: піде, чи ні?

Кудалов. Ах, цей паротяг! Ви ж бачите: з мене кров біжить! А чи піде він, чи ні невідомо. Ну, що ж — нехай мене розстріляють! Я на все готовий! (Виходить).

Максим. Ге-ге! Не pomoже, мабуть, мертвому кадило.

Мерчик і Печений підходять

Печений. Хе-хе! Та наш Максим Петрович вирядився, наче на великдень!

Максим. Та бачите, в чужу державу якимось не той.. Все-таки — міністер земельних справ.

Печений. Так-так-так

Мерчик. А що там у вас у торбині?

Максим. Харчі! Бо там чи дадуть, чи ні, а їсти захочеться.

Печений. Так - так - так...

Мерчик. Мабуть, і самогону захопили?

Максим. Авжеж! Як діло піде на мирову, то зараз же й могорича вип'ємо. З таранівською республікою! Хе - хе - хе!..

Печений. От - от - от...

Мерчик. Ну, я бачу, що ви — найкращий дипломат: до усього приготувалися. Остановка лише за потягом — нема на чому їхати!

Максим. А знаєте, що я пораджу? Їдьмо моєю конякою, то до вечора будемо в Таранівці! А як чекати на кур'єрський, то не бачити нам тієї Таранівки ні сьогодні, ні завтра. Їй - бо! А підвода — он, за водокачкою, готова.

Печений. Е, ні! Де ж таки видано, щоб міністрів або дипломатів возили на мужицьких підводах? Ні - ні!

Максим. А що ж такого? Який шп, така й парафія.

Мерчик. А як на мене, то нехай Максим Петрович рушає своєю конякою зараз. Він по земельних справах, йому так і личить. А ми — потім, коли буде готовий республіканський потяг.

Печений. Так - так - так! З богом, Максиме, з богом! А ми — потім, потім!

Максим. Е, ні! Коли їхати, то всім разом. Що я там без вас робитиму? Дурних у решето ловитиму, чи що?

Мерчик. Та ми ж кур'єрським...

Максим. Ні-ні! Я без вас нікуди не рушу. Де ж таки видано, щоб міністер земельних справ та сам себе возив по чужих державах? Та ніколи цього не було й не буде!

Мерчик (тихо до Печеного). Не на такого напали! (До Максима). Ну, гаразд! Їдьмо разом, а там побачимо.

Печений. А як же потяг? Іван Іванович, бився, бився, аж руку поранив... Може, я залишуся?

Мерчик. Йосипе Карповичу! Так же чесні люди не роблять. Коли їхать, то їхать усім -- от і кінець!

Максим. От це инша річ! Ну, ходімо ж, ходімо! Бо сонечко вже над вечір, а до Таранівки, як підводою, то верстов тридцять з гаком буде. (Виходить).

Печений. От біда: і не їхать погано, і поїхать погано! Хоч крізь землю провалиться!

Мерчик (з натяком). Можна поїхать і не доїхать... В чім справа?

Печений. Так-так-так!... (Виходить).

Чути Максимів голос: „Ану, повертайся! Но!“ Торохтить віз. Кудалов (з перс'яваною рукою) волочить мішок з вугіллям.

Навустріч йому — Фенька

Фенька. Кудалов! Тепер або ніколи!

Кудалов. Що таке?

Фенька. Ми мусимо виконати наш обов'язок перед народом! Перед революцією! Перед цілим людством!

Кудалов. Феню! Ви ж бачите!

Фенька. Кудалов! Ваш президент — мерзотник! Ваші міністри — йолопи й падлюки! Народ обдурено! Ми мусимо зірвати з негідників машкару! Розкрити облуду перед усім народом!

Кудалов. Товаришко Феню! Я мушу пустити потяг! Инакше мене сьогодні ж розстріляють! Чого ви хочете од мене?

Фенька (хопая його за руки). Повстаньте, Кудалов! Покиньте ваш дурацький потяг! Революція під загрозою! Скликайте народ! Бийте на сполох!

Кудалов. Феню! Феню! Я не можу! Мене розстріляють...

Раптом з'являється Харитина

Харитина (з плачем і криком кидається Кудалову до ніг). О, рягуйте ж мене! О, не дайте ж діточкам моїм загинути! Верніть же його, сукиного сина! На смерть же він поїхав!

Кудалов. Що це? Чого ви? Хто поїхав?

Харитина. Та чоловік же мій! Максим! Міністер паскудний!

Кудалов. Куди поїхав?

Харитина. Та до Таранівки ж понесла його лиха година! А там же, кажуть люди, друга держава! Розстріляють його! Неодмінно розстріляють за високий чин! Ох, боже ж мій! Не дайте ж мені загинути! Верніть мені чоловіка! (В сльозах хапається за Кудалова).

Фенька. Кудалов! Будьте ж ви революціонером! Ваш обов'язок...

Кудалов (одбивається від обох жінок). Одв'яжіться ви од мене! Я нічого не можу! В цей історичний момент мене самого розстріляють!

Фенька. Ух, паскудство! Коли так — я знаю, що робить! Харитино! Добудьте мені коня! В цю ж мить — коня мені!

Харитина. А де ж його візьмеш?

Фенька. Де хочете! Тільки зараз! Зараз! Инакше вам не бачити більш Максима!

Харитина (з плачем). Ой, горенько ж мені! Ай, боже ж мій! Може, родичі дадуть? Ходімо, панночко, ходімо!

Фенька. Коня мені! Коня! А ви, Кудалов — ух! — міщанська ганчірка! (Виходить в Харитиною).

Кудалов (приголомшений, опускається на мішок з вугіллям). Боже! Пошли на Бузанівку гнів твій праведний! Дай нам хоч поганенького царя!

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ

9. ДИПЛОМАТИЧНА ЗУСТРІЧ СУСІДНІХ ДЕРЖАВ

Таршнієвський ревком (колишня волость); закурений, засмічений, метушливий. На чільному місці — портрет Леніна

Сашко Завірюха, озброєний револьвером, функціонує водночас як сенатор, адміністратор, агітатор і т. д., не одмовляючись чаєм і від обов'язків соцького або сторожа. Поруч нього, за окремим столиком — Стьопа, що пише: декрети, накази, ордери, протоколи, заяви і все инше, що доводиться писати секретареві сільського ревкому. Раз · у · раз приходять і виходять червоноармійці, селяни, салдатки то · що

Завірюха (до червоноармійця). Бери п'яток незаможників і зараз же — на Межиріч! Хапай його, сукиного сина, за ребра й веди сюди! А коли що — там йому амба! Розумієш?

Червоноармієць. Єсть!

Завірюха. Ну, котись, браток!

Червоноармієць виходить

Салдатки (накидаються на Завірюху):

Та доки ж ми будемо пороги оббивати?

— Товаришу! Дайте - бо нам порядок!

— Ось послухайте - бо, товаришочку!

Завірюха (зупиняється перед салдатками й розводить руками). Ну, що у вас за голови на плечах? Я ж вам тисячу разів доказував: більшовицька власть з жінками на рівну ногу! Що чоловікам — те й жінкам.

Салдатки:

— Ти нам очей не замазуй!

— Як салдатів — так усі беруть, а як до салдаток — то нікому діла нема!

— Подавись ти свою рівністю!

Завірюха (до секретаря). Стьопа, пиши: ордер на реквізицію ста пудів борошна. Для незаможних салдаток. Реквізицію доручити комнезамам. У таранівському масштабі.

Стьопа (весело) Зараз буде готово! Точка в точку! Не журіться, тіточки! (Пише).

Завірюха (до салдаток). Чули? Мать вашу в зуби! Завтра буде хліб! Незаможники знають, у кого заховано „на чорний день“. Ну, марш із присутствія! І без того не продишеш! (Щипає одну молодичку). А як напечеш пиріжків, то й мене поклич! Ладно?

Салдатки:

Го, аби тільки було з чого пекти!

— Прощавайте, товаришу! Дай бог вам здоров'я!

Завірюха. Котись, котись із своїм богом!

Стьопа. Симпатичний ордерок! Підпишіть! Ех, заревуть наші багачі! Їдять його мухи!

Завірюха (підписується і ставить печатку). Готово!
Ей, хто тут із неможливіків?

Неможливік (входить). Та ось я!

Завірюха. Однеси цього папірця до Федора Селюка. Знаєш? Голова комнезаму. Ну! Лети ковбасою!

Неможливік. Я вмить! (Виходить).

Завірюха. Стьопа, пиши: до голови Сурманського повітового ревкому.

Стьопа (пише). Дайош далі!

Завірюха. У Таранівській волості всьо харашо. Власть більшовицька, у моїх руках. Ревком і комнезам.

Входить п'яний солдат-інвалід

Інвалід. Саша! Я їй говорю: ти — полюбовниця австрійська! Я за Росію кров проливав, ноги лишився. А ти мені австрійчат понаводила..

Завірюха (бере інваліда за плечі й обережно виводить). Чув, браток, чув! нічого не поробиш: інтернаціонал у твоїй хаті завівся!

Інвалід. Саша! Я — челаек-калека! Дай мені розвод і пенсію! Нехай вона, сукина дочка, сама австрійчат кормить!

Завірюха. Добре, добре! Пенсія тобі буде! Тільки од інтернаціоналу, браток, не одкрутишся Хе-хе-хе!..

Інвалід. Я їй говорю: Маляко! Ти, сукина дочко, гуляеш, а я челаек-калека..

Завірюха. Котись, котись браток! Ніколи...
(Виводить інваліда і зриває його). Ну, Стьопа, що ти там написав?

Стьопа. Власть більшовицька у моїх руках.

Завірюха. Не в твоїх, а в моїх! Ти, парнишка, не заривайся!

Стьопа. Ге-ге-ге! Це ж ніби ви пишете!

Завірюха. Ну, пиши, пиши! Ревком і комнезам у контакті і в масштабі. На повному ході.

Стьопа. Ех, харашо! Дайош далі.

Завірюха. В сумежній Бузанівській волості об'явилася контр-революція. Ну й сволоч народ! (Руку на губи). Ша! Цього не пиши!

Стьопа. Ге-ге-ге! От ви завжди так! Ну, та я вже знаю, що писати, а чого не писати. Дайош!

Завірюха. Молодець парнишка! Ну, катай далі! Підчас реквізицій сильно побито двох міліціонерів... Мабуть, не видихають!... Бандитизм, мати його в зубах! — Ша! Ша! — Бандитизм розвивається в таранівському масштабі. Недостача в набоях, в мануфактурі і в партійних робітниках. Окрім цього — всьо харашо...

Раптом з'являється Фенька: розпатлана, запорошена,
з патьоками поту на обличчі

Фенька (кидається до Завірюхи). Не вірте їм! Не вірте! Їхній президент — облудник! П'яниця! Контр-революціонер!

Завірюха. Ша! Ша! Який президент?

Фенька. Бузанівський! Хіба ви нічого не чули?

Завірюха. Мамзель! Може, ви не туди попали?

Це — таранівський ревком, а я — голова ревкому.

Фенька. Товариш Завірюха?

Завірюха. Він самий: точка в точку!

Фенька (протягає руку). Вашу руку! Я анархістка! Будьте певні, я революцію не зраджу за міщанський поцілунок!

Завірюха. Он як? Харашо!

Стьопа. Ге-ге-ге!

Завірюха. Ви з Бузанівки, кажете!

Фенька. Так! Од нещасного бузанівського народу. Рятуйте його, товаришу Завірюхо! Там контр-революція! Міщанство! П'янство!

Завірюха. Ша! Ша! Ви за яким же ділом з'явилися сюди, мамзель анархія?

Фенька. Я хочу попередити вас, товаришу. Зараз тут будуть бузанівські міністри...

Завірюха. Міністри?

Фенька. Так! Так! Прибічники Андрія Дудки. Вони захопили власть! Вони об'явили його народнім президентом! А він розводить шури-мури з Люською! З нікчемною міщанкою! Ух! Як я ненавиджу це паскудне міщанство!

Завірюха. А вас, мабуть, задрість бере?

Стьопа. Ге-ге-ге!

Фенька. Як вам не соромно ображати жінчину-революціонерку? Ух! Я до вас, як до щирого товариша...

Завірюха. Ну, ша, ша! Нічого тут маланхолію розводить. Кажіть, за яким чортом їдуть сюди міністри бузанівські?

Фенька. Вони хотять заморочити вашу голову! Купити вашу революційну совість! Захопити Таранівку! Обдурити народ! (Побачивши за вікном бузанівців). Ось вони! Ось! Не вірте їм! Не вірте!

Завірюха. Що за диявол!?

Фенька (метушиться). Захуйте мене! Захуйте! Я потім... Потім...

Завірюха. Стьопа! Прогуляйся з мамзелею, доки я міністрам порядок дам.

Стьопа (руку бубликом до Феньки). Дозвольте на часок? (Веде). Трім - бом - бом! Трім - бом - бом!

Фенька (до Завірюхи). Не вірте ж їм! Не вірте! (Виходить із Стьопою).

З острахом увіходять Максим, Мерчик і Печений

Завірюха. Сюди, сюди!

Мерчик. Ну, йдіть же, йдіть! Ви ж од народу! Мені що: я на відсотках...

Печений. Ідіть, Максиме Петровичу, ідіть!

Максим. Ходімо, ходімо разом! Тут уже нема чого ховатися. (До Завірюхи). Добридень!

Печений. Доброго здоров'ячка, товаришу!

Завірюха. Здоровенькі були, панове міністри!

Мерчик. А хіба в нас на лобі написано, що ми міністри?

Завірюха. Видно пана по халявах! Ви ж із Бузанівки?

Мерчик (до Печеного). Значить, пропадуть! (До Завірюхи). Так, та не зовсім, шановний товаришу ось товариш Максим — з Бузанівки, а я, приміром, зовсім ні!

Печений. Е - е

Мерчик (до Печеного). Ви теж не Бузанівки родом.

Печений. Так - так - так...

Завірюха (до Мерчика). Ну, ти мені хвостом не крути! (До Максима). Ти хто такий?

Максим. Максим Качуренко, хлібороб із Бузанівки.

Мерчик. Міністер земельних справ у Бузанівській народній республіці!

Печений. Так - так - так...

Завірюха. Ах ти ж дурень - дурень!

Максим (до своїх). От тобі й маєш! Хіба ж я винуватий? Мені наказано...

Завірюха. Ну, з тобою, дядюшко, потім поговоримо. (До Печеного). А ти теж міністер?

Печений. Е е Як би вам сказати...

Максим. Та що там хонатися! За яким же дідьком ми й забилися сюди? Міністер, конешно! По придовольствію.

Завірюха. Ах ти ж сволоч - сволоч! По придовольствію! Тим - то в тебе й пузо таке! (До Мерчика). Ну, а по яких же справах ти міністер?

Мерчик. Я — на відсотках! Це зовсім инша річ! Будь ласка, мене не ображайте!

Завірюха. На відсотках? Ах ти ж сукин син - сукин син!

Максим. А чого ж ти лаєшся, товаришу? Ми ж до тебе, як сусіди: поговорить, закон установить, а потім того й могорича випить.

Завірюха. А президент же ваш де?

Мерчик (нишком). Ну, він не такий дурень, щоб сюди їхать!

Максим. Ге, то не нашого поля ягода! Та навіщо тобі президент, коли ось ми за нього? Він же сам уповноважив нас.

Печений. І народ! І народ! Так-так-так...

Завірюха. Що ж вам наказав ваш президент чи ваш народ?

Максим. Та ось, щоб, значить, у вас була своя республіка, а в нас своя.

Печений. Так-так-так... А якщо буде на те наша ласка, дорогий товаришу, то йдіть до нашого президента на службу! Великим чоловіком будете!

Мерчик. Обер-прокурором — хочете?

Печений. От-от-от!..

Завірюха (раптом б'є Печеного по обличчю). Ось тобі обер-прокурор!

Печений. Ай! Ай! Розбій! Рятуйте!

Мерчик. Гвалт! Гвалт!

Мерчик і Печений біжать, Завірюха — за ними. У дверях стикаються, падають... Бійка, галас. Нарешті дипломати тікають

Завірюха (кричить їм наздогін). Я вам покажу, мать вашу в зуби! А паршивого президента вашого

на моглох зіб'ю! Ось я до вас доберуся! Су-кини сини!

Максим. Хе! Оцей дасть порядок! Що його робити? Мабудь, давай бог ноги... (Хоче тікати).

Завірюха (хапан його). Ша, браток! Ми ще поговоримо!

Максим (пручається). Геть! Ось геть-бо, кажу тобі! Ато я не подивлюся, що в тебе ліворвер...

Завірюха. Ех ти ж дурень сиволапий! Скільки в тебе десятин?

Максим. Шість із садибою.

Завірюха. Значить — середняк?

Максим. Атож!

Завірюха. Ну, давай закуримо! (Палить цигарки). Значигь, контр-революцію робиш? Ах ти ж йолопе-йолопе!

Максим. Та що ти лаєшся? Ато я теж, хоч і неписьменний, а як загну — так тільки держись! Їй-бо!

Завірюха (показує на портрет Леніна). Знаєш, хто це такий?

Максим (придивляється). Лисий... А дивиться — аж ніби усміхається! А хто ж воно?

Завірюха. Ленін! Розумієш?

Максим. Ленін, кажеш? Чув, чув!.. Так он який він! Хе! Видно добряк чоловік! Аж усміхається! Їй-бо!..

Завірюха. Це, браток, такий чоловік, що на цілому світі з ліхтарем пошукать — так другого такого не знайдеш!

Максим. Хе! А що ж він робить?

Завірюха. Що робить? Усьо робить! Так от, як я в таранівському масштабі, так він—на цілий світ. Розумієш?

Максим. Та хто ж його знає, як він для нашого брата, для хлібороба?

Завірюха. Повір, браток, що для вас теж підходящий. От, приміром — техніцький прогрес: пари, лектричество, мікроби... Чув коли-небудь?

Максим. Ні. А що воно таке?

Завірюха. Це... Це — всьо! Ну, от виїдеш ти поле ралить. Ходиш за плугом день, ходиш другий, третій... А раз прогрес — повернув ручку — готово! Увесь лан твій ріллею укрився!

Максим. Хе!

Завірюха. Або заходиться твоя баба хату мазати...

Максим. І-і, то вже хоч безвісти тікай! З ранку до вечора як сатана ходить!

Завірюха. Ну, от! А раз Ленін — нажав гудзик — готово! Хата біла, як сніг!

Максим. Хе! А де ж той гудзик буде: у баби, чи де-інде?

Завірюха. Де гудзик? Ну це вже тобі баба сама покаже! Хе-хе-хе!..

Максим. Так он який ваш Ленін! Ну, куди ж там!

Завірюха. То-то ж і єсть! А ви там якогось жулика президентом обрали! Ех ви, народ!..

Максим. Та хіба то ми його обрали? Він сам об'явився! А ми... що ж — народ темний...

Завірюха. Так ото ж слухайся мене і всьо буде харашо. У мене, браток, вистачить пороху і на бузанівський масштаб! Ходімо! (Гуків). Стьопа! Стьопа! Веди її сюди!

Стьопа (веде Феньку під руку). Трім-бом-бом! Трім-бом-бом! Наша берьоть!

Завірюха (до Максима). А ця мамзель анархія по знаку тобі, чи ні?

Максим. А як же! Фенька — наша попівна.

Фенька. Товаришу Максиме! Я все чула й бачила. Дуже рада за вас. Тепер будемо разом визволити нашу рідну Бузанівку од підлого тирана! (До Завірюхи). Товаришу...

Завірюха. Ша, ша, мамзель! Вас не дрочать, то ви й не брикайтеся! Ми й без вас управимось! Ходімо! (Йде).

Максим (до Леніна). Ну ж і добряк чоловік! Аж усміхається! Хе-хе-хе!... (Йде за Завірюкою).

Фенька. Стьопа! Ваш революційний обов'язок — переконати товариша Завірюху...

Стьопа (руку бубликом). Дайош?

Фенька (бере його руку). Ах, Стьопа! Все-таки революція переможе!

Стьопа (веде). Трім-бом-бом! Трім-бом-бом!

10. BAL PARÉ З ДЕЯКИМИ НЕСПОДІВАНКАМИ

В „Палаці Республіки“ — bal paré. Зали засідань (що в 7-й одміні) аж гуде од співів, танців та веселих розмов. Уже далеко за північ, а нікому і в голову не приходить, що пора спати. Народній президент ніяк не натанцюється з ніжною, як лілея бузанівських ланів, учителькою Люсею. Міністр революційних справ, запивши мирову з салдаткою Явдохою, наважився цвііючи випити увесь нектар з червоних уст Оксюші, дочки бузанівського лавочника. А Явдоха рада забути цілий світ як розкішні вуса полкового писаря Федора Королька. До ранку радий гуляти в такому чудовому товаристві й салдат-гармоніст. Тільки старий льокай Архип хотів би заснути (може, навки), та на нього не звертають уваги

Д у д к а (тоном дирижера). Капальє! Ангаже дам на краков'як! (До гармоніста). Дончук! Ріж, їдять його мухи! (До Люсі). Дозвольте, мадмазель?

Л ю с я. У-ій! Я зовсім п'яна. Музика, танці, революція. (Танцюють).

Х а п ч у к. Оксаніє Сидоровно! Венера Бузанівської Республіки! Дозвольте ангаже на краков'як?

О к с ю ш а (ображено). Гетьте! Венера! Так у наших панів сучку називали!

Х а п ч у к. Та що ви кажете? Ех і народ же дикий! Це ж — богиня Венера! Хрест на мені!

О к с ю ш а. Богиня?

Х а п ч у к. Ну, конешно! Хіба ж таки я назвав би вас собачим ім'ям? Що ви, Оксанія Сидоровна! Дозвольте ручку!

О к с ю ш а (подає руку). Ну, ладно!

Х а п ч у к (цілує руку). Мерсі! (Цілує в губи). Мерсі!

Оксюша. Ах! Що ви робите?

Халчук. Нічого-нічого! Це в міністрів така мода. Дозвольте на краков'як? (Танцюють).

Дудка. Пара за парою!

Халчук. Єсть, Андрюша!

Явдоха (обнявшия з Корольком). А ми будемо по-своєму! Начхать мені на панські вихляси! Ось ну-бо! Та що це ти, голубе — зовсім розкис, чи що?

Корольок. Євдокіє Пилипівно! (Крізь п'яні сліви). Ех, душа моя нудиться Пропадуть! Усім пропадуть...

Явдоха. А ти пий! Чорт його бери!

Корольок (співає):

Ой, запив козак, запив,

Ой, запив, загулявся...

Дудка. Корольок! Танцюй, сукин син!

Корольок. Ваше благородія! Душа нудиться...

Явдоха. Та ну-бо! Ходімо! Ех-ка! (Пускається в танок під краков'як. Корольок за нею).

Архип (осторонь). Фа! Паскудство!

Люся. Ой-ой! Не можу! В очах — метелиця!

Дудка. Ну, коли так, то вип'ємо за ваші чудові оченятка! Архипе! Давай вина! Усім! Усім!

Танок обривається, Архип обносить гостей вином

Оксюша. Ах! Мерсі! У мене аж серце затіпалося!

Халчук. Ні чорта, Оксаніє Сидоровно! Ваша комплекція видержить!

Явдоха. А я зовсім розпарилася! Аж сорочка на тілі облипала! Ху!

Дудка (подає пляшку гармоністові). На, Дончук! Заряжайся!

Гармоніст (лудить із пляшки). Мерсі: далі нікуди. (Ставить посуд коло себе).

Дудка (підносить келих). Ну, панове, вип'ємо за наших дам! Я бував на всіх фронтах і по всіх державах! Я бачив женщин різних порід. Але таких (пест до дам), як ці — ніде не зустрічав. Вип'ємо ж за наших прекрасних бузанівок! Ура!

Корольок. Ура! Ура!

Хапчук. Ура! (Цілує Оксюшу в губи). Мерсі!

Люся (в келихом). А я — за революцію! За те, що крутить нами, як вихор! Що ось ми тут чужі, непохожі, разом п'ємо, гуляємо... А, може, і загинемо в одній купі... Ех, революція!.. Цього не можна висловити... Я — п'яна... Я — за революцію!

Дудка й інші. Ура! Ура! (П'ють).

Корольок (до Люсі). Правильно ви кажете: пропадають усім разом! Ех! (Співає)

Ой, порадь мене, коню,
Де ми будем ночувати...

Дудка. Люсю! За революційний авангард! За нашу зустріч!

Люся. Я — п'яна... П'яна...

Раптом розтинається тихий урочистий дзвін. Усі немов закам'яніли з несподіванки: напружено слухають

Архип (серед напруженого мовчання показує на стародавній годинник). Сім разів ударив . . . Це — перед великим нещастям . . . Цього годинника я пам'ятаю ще з малих літ: він б'є, коли йому заманеться . . . За кілька років — раз . . . Завжди — перед нещастям . . .

Люся (тихо). Сім разів . . .

Дудка (тихо). Перед нещастям? . . .

Хапчук (до Дудки). Ти вартових поставив скрізь? Явдоха. Тю! Перелякалися! Чого ви?

Дудка. Хто перелякався? Го-го! Андрій Дудка ще ніколи не лякався! Я бував під ураганим огнем! Я йшов на смерть з цигаркою в зубах! Панове! Будьмо веселитися! А годинник — к чортовій матері! (Стріляє з револьвера, годинник розбивається з жалібним дзвоном).

Хапчук і інші. Ура! Ура!

Архип (з жаком кидається до Дудки). Що ви наробили?!

Дудка. Геть к чортам! (Архип виходить). Друзі! Пиймо, доки п'ється! Живімо, докіль живеться!

Хапчук. Віват Андрюша! Люблю за удар!

Явдохи, за нею Корольок та інші раптом, як по сигналу, починають співати і пританцьовувати: „Ой, дуб - дуба, дуба, дуба . . .“

Хапчук (в момент найбільшого піднесення розхристується й кричить). Андрюшка! Валяй національного!

Дудка. Кавальє! Ангаже дам на гопака! Дончук! Ух-ха! (Пускається в танок з Явдохою).

Хапчук. Оксюшка! Лови момент! До ранку недалеко!

Танцюють з захватом, з викликом. Хапчук з акробатичними викрутасами

Корольок (з пляшкою в руках. хитавється, наче маятник, і сам собі мугиче).

І п'ять будем, і гулять будем,
А смерть прийде -- пропадать будем

Люся тимчасом уставилася п'яно - еквольтованим поглядом в одну точку й сидить нерухома, наче заворожена. Раптом вона випро-
стується і з жахом кричить

Люся. Стійте! Стійте, божевільні! Там ідуть!
Ідуть.

Музика й танок обриваються. Усі шильно дослухаються (в напрямі Люсиного места). Чути, як наближаються чийсь важкі кроки. Дудка капається за револьвер. Хапчук кидається до вікна. Дами чіпляються за своїх кавалерів. Ще мент -- і з'являються Мерчик і Печений: побиті, поколошкані, укриті дорожнім пилом

Дудка й інші. Мерчик!

— Печений!

Що з вами?

В таку пору?!

Мерчик. Хорошенька компанія!

Печений. Е, добре вам питати

Дудка. Та кажіть-бо мерщій: що з вами? Хто нас побив так?

Мерчик. Ой-ой-ой! Що було!

Печений. Біда-біда-біда!

Хапчук. Більшовики одлупили! Хрест на мені!

Дудка. А де ж Максим?

Печений. В полон попав! Мабуть, живого й не випустять!

Мерчик. Не турбуйтеся: цілісінький буде! Це нам не який-небудь бідолаха Мерчик.

Дудка. Значить, воювать будемо? Та кажіть - бо, чорт вас бери!

Мерчик. Що тут казати? Хіба ви не бачите?

Печений. Так - так так.

Дудка. То це вас у Таранівці так вітали?

Печений. Ох - хо - хо! Насилу живі вискочили! Цілу ніч тікали! Довелося постраждати за народ.

Мерчик. Ну, за відсотки теж попало! У того проклятого Завірюхи кулак — як довбня!

Дудка. От сукин син!

Хапчук. Справжній більшовик! Хрест на мені!

Мерчик. Та ще каже: перекажіть вашому паршивому президентові.

Печений. Так - так - так.

Мерчик. Що я його на котлети порубаю й собакам викину!

Печений. Так - так - так.

Дудка. І ви не вирвали в нього язика з рота?

Мерчик. Хорошеньке діло! Підіть ни сами до нього!

Дудка. Мовчать! Що це за розбещеність? Ви забули, що перед вами — народній президент! Ви сами набралися більшовицького духу! (До Хапчука). Міністре революційних справ! Зара: же ударить на сполох! Салдатів — на майдан! Міністрів — на раду! Озброєні сили — на таранівський кордон!

Мерчик. Вибачте: а республіку куди?

Дудка. Республіку? На колеса! (Хутко виходить. Мерчик і Печений ідуть за ним).

Хапчук. Оксанія Сидоровно! Чули? На колеса! Покотимо кур'єром! А?

Оксюша. Що ви? Куди? А папаша!

Хапчук. Наплювать! (Виходить з Оксюшею).

Корольок. Явдосю! Голубонько! Візьми мене до себе! Пропадать же чоловікові приходитьсья...

Явдоха. Що? До себе? Тю на тебе! Бачили ми таких! Геть к лихій годині! Тутечки, я бачу, діло повертається в инший бік... (Хапає кілька пляшок і хутко виходить).

Корольок. Ах ти ж стерва! (Женеться за Явдохою). Люся... сама: великими очима обводить порожню залю, опускається на стілець і заходиться сльовами

Зл вікнами розжеврюється ранок

Тико, як привид, з'являється Архип. Підходить до розбитого годинника і сумно митьє головою

Архип. Ще за царя Олександра Миколайовича подаровано покійній пані Всьому кінець... (Витирає хусткою очі).

Давін на сполох

11. КАТАСТРОФІЧНА РЕПЛІКА В ІСТОРИЧНИЙ МОМЕНТ

Майдан з імпровізованою трибуною (що в чвертій одміні). Давін на сполох. В передранковій сутені метушаться салдати.

Осторонь — кілька зацікавлених селянських силуетів

Салдати:

— Що? Куди?

На фронт? Нехай він йому западеться!
Більшовики йдуть? А де ж вони?
То, мабуть, з п'яних очей!
Дудчиним міністрам, кажуть, зуби набили!
Хо-хо-хо! Того-то вони й дзвонять!

Та я таким шахраям сам би в'язи поскручував!
Салдат з одрізом (до всіх). Товариші! Я говорю по совісті: годі дурака валяти! Йй-бо! Поїли бузанівських галушок, попили самогону, салдаток полапали чого ж сидіти? Пора й честь знати! До вику ж годувати не будуть! Йй-бо!

Салдати:

А куди ж ми підемо?
До чорта в зуби! Хо-хо!

Салдат з одрізом. Посунемо, товариство, на Таранівку, до Сашка Завірюхи! Бо не сьогодні-завтра він сам сюди з'явиться. Йй-бо! А хто такий єсть Дудка, щоб ми за нього в огонь ішли? Ледащо! Офіцеришка паршивий та ще до того п'яниця й шалапута на цілий світ! А більшовик — наш брат! Йй-бо! Я говорю по совісті.

Салдати (з наростаючим гамором):

Та що там балакать: погуляли — й годі!
Рушаймо, братці, до Завірюхи!
Начкать на бузанівську республіку!
Дайош Таранівку!

З'являються Дудка й Хапчук. Салдати втихають

Дудка (до Хапчука). Що це за гармидер?

Хапчук. Стережись, Андрюшо: салдатики в ліс дивляться! Хрест на мені!

Дудка. Дурниці! Ось я їх. (Сходить на трибуну). Товариші! Революція під загрозою!.. На нашу народню республіку насувається з Таранівки більшовицька банда. Товариші! Ми — революційний авангард. Ми докотили революцію до Бузанівки! Тепер покотимо до Таранівки!. Наш революційний обов'язок — битись до кінця

Салдати:

— Брось, парнишка!

— Піди пропись!

Дудка. Товариші! Не слухайте зрадників! В цей історичний момент, як народній президент, я закликаю вас.

Салдат з одрізом. Сволоч ти, а не президент!

Вибух реготу

Дудка (вихопивши револьвер). Що це? Образа? Бунг? Мовчать! (Стріляє в повітря).

Рев обурення, свист, вигуки „П'янюго! Волоцюго! Арешт, наті його!“

Салдати (кидаються до Дудки)

В'яжіть його!

Держіть! Держіть!

Бий його! Бий! Бий!

Метущия, постріли. Дудка й Хапчук біжать одстрілюються Салдати женуться за ними. Майдан деякий час порожній. Потім біжить кілька хлопчаків з вигуками: „Оя-он! Біжать! Ура! Ура! Ура!“ Назустріч їм Харитина в відрами

Харитина. Що воно робиться?

Хлопці (на бігу):

Дудку стріляють!

Салдати бунтуються!

Більшовики йдуть!

Харитина (хреститься). Мати божа! Не дарма ж мені цієї ночі покійна дядина приснилась! Побіжу на станцію! Може, хоч мертвого його побачу! Ох, боже, боже!.. (Біжить).

Мерчик і Печений вибігають і перелякано оглядаються на всі боки

Печений. Та стійте - бо! За нами ж ніхто не женеться!

Мерчик. Фу! От що значить поставити республіку на ноги! А цього ж добивався ваш ідіот Дудка!

Печений. А чого ж він мій? Бог з ним! Бог з ним!

Мерчик. А ви ж його вибирали президентом? Мене тоді і в Бузанівці не було!

Печений. А міністром же й ви були? Та ще яким — по фінансових справах!

Мерчик. Слухайте, товаришу Печений!

Печений. Так - так - так, товаришу Мерчик!

Мерчик. Зараз не такий історичний момент, щоб наводити справки, хто з нас більший болван? Запрягайте вашу кобилу та будьмо разом тікати на Сулу! А що далі — побачимо!

Печений. Так - так - так.

Біжить Оксюша з великими пакунками

Оксюша. Ах! Ах! Поможіть мені! Поможіть!
Мерчик. Вибачте: куди вас чорти несуть у такий момент?

Оксюша. Ну, як же ж! Сеня Хапчуков -- мій наречений! Я -- на станцію! Там для міністрів -- кур'єрський потяг!

Мерчик (до Печеного). Ви бачили ще коли-небудь таку ідіотку? (До Оксюші). Вибачте: для таких міністрів, як ваш Сенька, по всіх державах є тюрми.

Оксюша. Ах!

Мерчик. А для таких міністервок, як ви, у кожного порядошного папаші є добра лозина. До побачення!

Печений. Так - так - так... (Йде з Мерчиком).

Оксюша (наздогін їм). А для таких сволочей, як ни (тиче дулі) — ось! Ось що! (Біжить із пакунками).

Далекі постріли

12. ТАК ПРОХОДИТЬ ЛЮДСЬКА СЛАВА

Станція Бузанівка (як і в попередніх одмінах)

Кузьма п'яний спить на пероні. Кудалов силкується розбудити його

Кудалов. Кузьма! Кузьма! Та прокинься ж ти, п'янюго!

Кузьма (підводиться). Ку - ку - ди? Ку - ку - далов?

Кудалов. Прочуняйся, Кузьма! В Бузанівці — державний переворот! Солдати бунтуються! Більшовики наступають!

Кузьма. Більшовики? Пролетарія, значить? А мені що? Я за народ можу постоять...

Кудалов (із ширим розпачем). Ех, народе мій, народе! Невже судилося тобі дожити до таких оборонців!

Кузьма. Господин Кудалов! Не говоріть сурйозно, бо я заплакати можу...

Кудалов. Плач, Кузьма, плач! Що лишилося нам по віках ганьби, неволі, зрадництва? Сльози, самі слези!

Кузьма (крізь слези). Господин Кудалов! Я можу розуміти... Георгієвський кавалер, ріж його наліво!

(Один за одним кілька пострілів)

Кудалов. Чуєш, Кузьма? Наближаються! Дай мерщій більшовицьку вивіску.

Кузьма. Дозвольте ту, що государ-імператор напечатав? Усьо ж одно без царя діло не обійдеться!

Кудалов. Кузьма! Роби те, що тобі наказано. Та мерщій! Мерщій!

Кузьма. Ну, що ж... почепимо більшовицьку! Нехай повисить, ріж її наліво! А без царя діло не обійдеться...

Кудалов. Неси, неси мерщій!

Кузьма виходить, а Кудалов ставить драбинку, лізе на дах і скидає ту вивіску, що висіла до цього часу. Тимчасом Кузьма приносить иншу вивіску „Червона Буванівка“

Кузьма. Ось вам і більшовицька! Мені що? Раз наказано — значить, такий закон! Портартурський герой может хронт держать...

Кудалов. Ну, давай її сюди!

Кузьма (подає по драбинці вивіску). Тягніть! Нехай покрасується на чужому місці! Раз релівуція, значить, чорт його бери!..

Кудалов. Давай! Давай! (Ставить вивіску на даху).

Через перон біжать Дудка й Хапчук

Дудка (до Кудалова). Ти що робиш?

Хапчук. В комісари ладнається! Хрест на мені!

Дудка. Червона Бузанівка! Ах ти ж сукин син! А потяг твій де? Хіба тобі не було наказано — республіку на колеса! А? Чи ти думаєш, що з Андрієм Дудкою жартувать можна?

Кудалов. Шановні товариші...

Дудка. Мовчать! Я тобі покажу товаришів! Доки я тут — я президент! Зараз же давай мені потяг!

Кудалов. Я не можу...

Дудка. Не можеш? Так пропадай же, собака!
(Стріляє в револьвера, Кудалов падає на вивіску).

Хапчук (капає Дудку за руку). Андрюшко! Нащо?

Недалеко постріли

Дудка. Тікаймо, Сенько!

Хапчук (в жестом до Кудалова). Сьогодні — ти, а завтра — ми! Хрест на мені! (Біжать).

Кузьма (лізе до Кудалова). Господин Кудалон... (Гремтячою рукою торкається до обличчя Кудалова). В голову... Наскрізь... Ах ти ж боже мій!.. (Хутко впа- зить на землю й біжить. Навустріч йому Оксюша).

Оксюша. Ах! Ах! У мене аж руки заніміли! (Сідає на пакунки). Голубчику, допоможи мені! Я тобі на чай дам!

Кузьма. Що це? Куди?

Оксюша. Та я ж на потяг! Як же ж! Кур'єр- ський! Де тут міністри? Я ж наречена...

Кузьма. Міністри? (Показує на труп Кудалова, що з жахливою гримасою повис на висіці). Он-де! (Біжить).

Оксюша (з жахом). Ай! Ай! Рятуйте! Рятуйте! Більшовики! (Хапає пакунки й біжить за Кузьмою).

На перон вибігають кілька червоноармійців із Завірюхою на чолі

Завірюха. Обдивіться станцію!

Червоноармійці ровсипаються по станційних будівлях

Завірюха (побачивши труп Кудалова). А це що таке? Хлопці, ану зніміть його!

Двоє червоноармійців лізуть на дах і знімають труп Кудалова
В цей момент з'являється Фенька

Фенька. Кудалов! Ранений?

Завірюха. Мертвий.

Фенька. Завіщо ж ви його?

Завірюха. Це не ми. А хто він такий?

Фенька (крізь сльози). Телеграфіст Кудалов...
Міністр шляхів... Тільки він — за революцію...
Бачите: „Червона Бузанівка“.

Завірюха. Виходить, хоч і міністр, а контакт більшовицький. За це йому, мабуть, і голову про-
бито. Жалко парнишку. (До червоноармійців). Візьміть
його, товариші, та поховайте без попів!

Червоноармійці виносять труп Кудалова

Фенька. Товариші! Я — не міщанка! І не буду
проливати сльози над дорогим трупом. В цей уро-
чистий момент я хочу тільки сказати: бузанівський
народ заплатив за Дудчину республіку не самим
самогоном. Подивіться: чия кров пролилася..

Завірюха. Ша, ша, мамзель! Ми бачили кров...

Червоноармієць (кричить на бігу). Товаришу
Завірюхо! Там, за мостом двоє тікають! Мабуть,
вони!

Завірюха. На коней! Догнать їх, сукиних си-
нів! (Біжить, червоноармійці за ним).

Фенька (услід їм). Ловіть! Ловіть їх! А, го-
лубчики! Тепер будете знати, хто така попова Фенька!

На пероні з'являються Люся й Кузьма

Кузьма. Ось тутечки... (Дивиться на вивіску). Нема!
Що за okazія? (До Феньки). Тут господин Кудалов,
то - есть мертвий чоловік був.

Фенька. Гетьте од нього з вашими поганими
руками! Його прах належить революційному наро-
дові, а не паскудним міщанам!

Кузьма. Ну, що ж, коли забрали, то й гаразд! (До Люсі). Так що, виходить — нема. Ви, панночко, не сердіться. Георгієвський кавалер должен на посту стоять, ріж його наліво... (Виходить).

Люся. Кудалов... Який жах!

Фенька. Ну, панночко, як ви себе почуваете після президентських поцілунків та бенкетів?

Люся (з мукою). Феню! Хіба з вами не було того самого, що було зі мною? Адже так хочеться повірити в революцію... В нове життя... В нових людей...

Фенька (люто). Ух! Вона ще рівняється до мене! Якась нікчемна міщанська пампушка. Контр-революційна калоша! Дудчина наліжниця!

Люся (хапається за голову). Боже! Боже! (Біжить).

Фенька. Держіть її! Держіть, паскудницю! (Женеться за Люсею).

Кузьма (з пляшкою висовується з вікна). Кого держать? Чорт-ма нікого! Одно слово — релівуція! (Дудлить із пляшки). Ех! Харашо. А господину Кудалову — царство небесное... (Знов дудлить). Погиб чоловік і більш нічого...

На перон з протилежних кінців виходять Максим і Харитина

Максим. Чи не диво: ледве доїхав до Бузанівки, аж ось тобі й баба! Здоров, Харитино!

Харитина. Максим! А я ж думала, що тебе вже зовсім забрала лиха година! Ах ти ж маністер паскудний! Та я ж по тобі всі сльози виплакала!

(Воднораз плаче і сміється). Дай же мені хоч подивитися на тебе! Живий?

Максим. А що ж мені станеться?

Харитина. Ах ти ж, волоцюго! Чого тебе носила нечиста сила до тієї Таранівки? Та в тебе ж п'ятеро дітей! (Заливається сльозами). А, боже мій, боже мій!

Максим. Ну, годі, годі! Дивись — реве, як корова.

Кузьма. Що значить баба: не может хронт держать! (Одходить од вікна).

Харитина. А тут що робиться? Бунтують! Стріляють! Кажуть, більшовики йдуть!

Максим. А як же: ідуть, ідуть! Я на своїй підводі й кулемета їхнього привіз.

Харитина. Кулемета? Нащо ж воно?

Максим. Ге-ге, стара! Ти ще не знаєш, що то за народ — більшовики. У них так — нажав гудзик — і Бузанівки як не бувало! Хе-хе-хе!..

Харитина (креститься). Нехай господь заступить! Навіщо ж ти привіз таке лихо?

Максим. Будемо новий лад усьому давать! По-більшовицькому!

Харитина (з одчаєм). Як? Знов маністром будеш?

Максим. Не-не, стара! Тепер бери вище! Це тобі не який-небудь п'яниця Дудка! Тут сам Ленін порядок буде давать! А там же чоловік, як би ти побачила! Голова гола, як коліно, а дивиться на портреті — аж ніби говорить до тебе! Йй-бо!

